

**BITVA U SLAVKOVA – VERZE 1945
Osvobození obcí „slavkovského bojiště“ na konci 2. světové války**

MIROSLAV JIREČEK

The objective of this article is to outline the liberation of the former Austerlitz battlefield (named so after the Battle of Austerlitz of 1805) at the end of Second World War. The main focus is on the central part of the battlefield. The troops of Nazi Germany defended this area, as the Red Army approached it – this clash is hyperbolically called the „Second Battle of Austerlitz.“ This article describes the liberation of the villages on the Austerlitz battlefield, the number of victims of this conflict in the area, and the situation after the war.

Key words: Second World War; Austerlitz battlefield; liberation; Red Army; Nazi Germany.

Úvod

Příspěvek navazuje na předchozí text,¹ kde jsme přiblížili situaci obcí někdejšího slavkovského bojiště (spojeného s bitvou u Slavkova z roku 1805) před osvobozením na konci 2. světové války a provedli stručný nástin postupu Rudé armády směrem ke sledovanému území. Cílem tohoto článku je nastínění průběhu osvobození tohoto prostoru na konci největšího válečného konfliktu v roce 1945. Zvláštní pozornost věnujeme centrální části někdejšího slavkovského bojiště (okolí památníku Mohyla míru). Území bránila ze všech posledních sil vojska nacistického Německa, na straně druhé postupovala vojska Rudé armády. Toto střetnutí zde s trochou nadsázky označujeme jako „druhou bitvu u Slavkova“. Území samotného Slavkova u Brna nebude v tomto textu sledováno – dovolíme si tedy stejnou paralelu jako francouzský císař Napoleon Bonaparte, který svoji vítěznou bitvu nazval slavkovskou, aniž by v samotném Slavkově u Brna došlo k boji.

K osvobození jižní Moravy a samotného Brněnska na konci druhé světové války bylo napsáno mnohé.² Žampach k tomu však dodává: „Ačkoliv osvobození Brněnska Rudou armádou věnovalo v průběhu uplynulých padesáti let svou pozornost mnoho vojenských teoretiků, historiků a publicistů, není jeho průběh zdaleka tak zpracován, jak by se dalo předpokládat.“³ Také studie, která by se primárně věnovala osvobození někdejšího slavkovského bojiště, dosud chybí. Tuto mezeru se pokusíme alespoň zčásti zaplnit. Cílem je tak přispět ke zmapování dějin slavkovského bojiště (lokalita „bitvy tří císařů“ z 2. prosince 1805). V centru někdejšího bojiště vyrostl na počátku 20. století památník nazvaný Mohyla míru. Památník měl být mementem válek a „místem světla“ (neměl oslavovat vítěze ani poražené). Když již se blížilo otevření památníku, vypukla v létě roku 1914 první světová válka. Úsilí zakladatelů památníku v čele

¹ JIREČEK, M.: *Bitva u Slavkova – verze 1945. Situace před osvobozením obcí „slavkovského bojiště“ na konci 2. světové války*. Sborník prací PdF MU, řada společenských věd, 31, 2017, č. 1, s. 69–84.

² Rozsáhlá bibliografie k tématu viz např. KUBÍČEK, J. (red.): *Odboj a osvobození v Jihomoravském kraji*. Brno 1980.

³ ŽAMPACH, V.: *Památník obětí světových válek a národně osvobozovacích bojů v okrese Brno-venkov*. Brno 2000, s. 11.

s P. Aloisem Slovákem se zdálo být zmařeno. Památník se dočkal svého otevření po skončení „Velké války“. Brzy následoval další válečný konflikt, který do dějin vešel jako 2. světová válka. Také ona se zejména ve svém závěru výrazně dotkla prostoru někdejšího bojiště. První světová válka tedy málem zmařila dokončení památníku Mohyla míru, na konci druhé světové války byla tato stavba výrazně poškozena (viz dále). Jelikož byl památník vystavěn jako memento válek, jedná se o veliký paradox, který je třeba připomínat. I zde budiž tedy viděn cíl tohoto textu. Článek čerpá z prací, které byly věnovány průběhu tzv. Bratislavsko-brněnské operace nebo újeji osvobozování jižní Moravy nebo samotného Brněnska, z dobového tisku, z pamětních knih a kronik obcí slavkovského bojiště i ze vzpomínek pamětníků těchto událostí.

Vstup Rudé armády na slavkovské bojiště

V předchozím textu jsme přiblížili postup fronty směrem ke sledovanému území. Popis jsme zanechali v období okolo 20. dubna, přičemž naše pozornost směřovala na území jižně od Brna, které po těžkých bojích postupně vyklízela německá vojska, území bylo osvobozováno vojsky Rudé armády. Po prolomení německé obrany u Šitbořic se fronta pohnula severním směrem. Cílem fronty na tomto směru bylo provést obchvat Brna od východu. V období mezi 20. a 22. dubnem se fronta pohybovala v blízkosti obcí Těšany, Moutnice (osvobozeny 22. dubna) a Nesvačilka (osvobozena 23. dubna).⁴ Za Moutnicemi stály mohutné silniční uzávěry v Měnině a Žatčanech.⁵ 22. dubna obdrželo německé vojsko na dalším směru fronty v Telnici a Sokolnicích značné posily (těžké tanky, oddíly pěšího vojska a granátníků), které 23. dubna nastoupili do bojového postavení jižně od Telnice.⁶ Ohniska odporu umístili Němci většinou na výšinách a podél potoků a cest.⁷ Sokolnická kronika konstatuje, že „na vojácích (M. J.: rozuměj německých) bylo viděti, že pochodují, s úzkostí a skleslou myslí, že jdou do boje za věc dávno ztracenou“.⁸

Plán postupu sovětských vojsk načrtl ve své práci Žampach. Pro pochopení plánované operace si zde dovolíme jeho obšírnější citaci: „9. gardový mechanizovaný sbor útočil po trase Nikolčice–Šitbořice–Moutnice–Telnice–Tuřany–Juliánov. Napravo od něj postupovaly v prvním sledu pancéře 2. gardového mechanizovaného sboru, jeho 6. gardová brigáda sledovala postupovou osu Těšany–Nesvačilka–Újezd u Brna–Kobylnice–Ponětovice–Slatina. Později, až obejde Líšeň, měla ovládnout Maloměřice a Obrány a zajišťovací jednotku vyslat k Soběšicím. Sousední 4. gardová mechanizovaná brigáda postupovala poněkud východněji, její cestu vymezovaly Borkovany–Újezd u Brna–Prace–Jiríkovice, na dalším postupu měla obejít Šlapanice a Líšeň, v jejím blízkosti zablokovat silnici u Brna do Ochozu a ovládnout Bílovice nad Svitavou. Ve druhém sledu bojoval 5. gardový tankový sbor generálporučíka Saveljeva. Jeho příkázaný bojový směr vytyčovaly Nikolčice–Šitbořice–Těšany–Nesvačilka–Kobylnice–Šlapanice, načež měl zabezpečit útočící vojska od severu a severovýchodu. Zpočátku byla zabezpečovací linie vymezena obcemi Ponětovice–Šlapanice–Podolí a směřovala frontou na východ. Osmdesátá třetí brigáda námořní pěchoty měla vytvořit obrannou frontu orientovanou na sever do prostoru Soběšice–Útěchov–Bílovice nad Svitavou.“⁹

⁴ Viz HRDLIČKA, R.: *Rudá armáda osvobozuje Moravu. Kronika posledního válečného jara*. Brno 1948, s. 91.

⁵ ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 52.

⁶ Státní okresní archiv Brno-venkov v Rajhradě (dále pouze SOKA Brno-venkov), Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice*, Svazek I., C – 123, inv. č. 19, s. 235–236.

⁷ JAMNICKÝ, B.: *Osvobození Moravy*. Brno, Ostrava 1964., s. 66.

⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice*, Svazek I., C – 123, inv. č. 19, s. 236.

⁹ ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 45. Podobně viz také PEŠA, V.: *Osvobození Brna Rudou armádou*. In: Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna VII. Brno 1975, s. 344. V této práci také blíže ke složení a síle sovětské armády.

Takto vypadal plán na papíře, reálná situace se od plánu částečně odlišovala. V pondělí 23. dubna vyrazila sovětská mechanizovaná vojska k rozhodujícímu útoku. Pokyn k němu vydal samotný maršál Rodion Jakovlevič Malinovskij s dalšími veliteli, kteří navštívili pozorovatelnu na vrchu Čertoraj nad obcí Křepice.¹⁰ Rozvinut byl také manévr ve sledovaném směru na severovýchod od Brna směrem ke Slavkovu u Brna a Vyškovu.

Němci kladli postupu Rudé armády tuhý odpor. „*V husté soustavě potoků a svodnic, v naku-pené komunikační a sídlištní síti nacházel nepřítel mnoho příležitostí k nejrůznějším překážkám a nástrahám, takže sovětská vojska postupovala vpřed s vynaložením velkého úsilí, houževnatosti a hrdinství. Musela vyhnáné okupanty doslova od překážky k překážce a rvát z jeho moci jednu obec za druhou se značnými obětmi na životech.*“¹¹ 23. dubna Sověti obsadili obce Nesvačilkou a Žatčany, statek Jalovisko, další sbor ovládl v noci z 23. na 24. dubna obec Otnice.¹²

K večeru 23. dubna pronikla Rudá armáda na úseku Třebomyslice (dnes součást obce Žatčany) – Rychmanov (dnes součást města Újezd u Brna) – Šaratice až k řece Cézavě, na které Němci po ústupu zničili mosty a jejíž břehy proměnili na protitankový příkop.¹³ Během noci na 24. dubna postavili sovětští ženisté několik provizorních dřevěných přechodů přes řeku a ráno pěchota i tanky nastoupili do dalšího útoku.¹⁴ Přes odpor nepřítele (jen během 23. dubna odrazila sovětská vojska na tomto úseku údajně 14 protiztečí¹⁵) se mělo sledované území dočkat svého osvobození 24. dubna – tento den bylo 18. střeleckým sborem generálmajora Afonina¹⁶ osvobozeno 15 obcí – Blučina, Měnin, Telnice, Újezd u Brna, Sokolnice, Dvorska, Kobylnice, Rajhradice, Šlapanice, Rebešovice, Tuřany, Ivanovice, Chrlice, Loučka u Rajhradu a Otmarov, napravo od něj bojující 49. střelecký sbor pak osvobodil 8 obcí – Hostěrádky-Rešov, Šaratice, Zbýšov, Hrušky, Ponětovice, Prace, Jiřkovice a Blažovice.¹⁷ Do večera 24. dubna byly tedy osvobozeny všechny obce, ležící na západ od trati v úseku Holubice–Křenovice–Újezd (dnes Újezd u Brna).¹⁸ Ještě před půlnocí bojoval 18. střelecký sbor u Tvarožné.¹⁹ Přitom 110. divize 49. sboru zajišťovala pravý bok útočících vojsk proti případnému útoku Němců od Slavkova u Brna a Vyškova.²⁰

Dále se blíže podíváme na postup osvobozování vybraných obcí v centrální části někdejšího slavkovského bojiště (v prstenci obcí okolo památníku Mohyla míru).²¹ Začneme 23. dubna, kdy se fronta zastavila pod Prateckým kopcem a Starou horou nad Újezdem (nyní Újezd u Brna).²²

¹⁰ K tomu blíže např. PEŠA, V.: *Osvobození Brna Rudou armádou*. In: Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna VII. Brno 1975, s. 345.

¹¹ ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 58.

¹² ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 44.

¹³ PEŠA, V.: *Rudá armáda v bojích za osvobození Brna*. In: Sborník Vojenské akademie Antonína Zápotockého, 1965, řada A (operačně taktická osvobození), zvl. č., sv. 13, s. 237.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Jeho vzpomínky viz AFONIN, I. M.: *V bojích o osvobození Brna a Československa na jaře 1945*. Časopis Maticе moravské, 1975, 94, s. 3–14.

¹⁷ Viz ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 45, 70–71 (zde také přesné časy osvobození jednotlivých obcí).

¹⁸ HRDLÍČKA, R.: c. d., s. 23.

¹⁹ Viz ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 60.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Mapy vývoje postupu fronty v okolí Brna viz např. PEŠA, V. – PLUHAŘ, J. – HOLAN, V. – KAINAR, J. – MIKULÁŠEK, O.: *Z bojů za osvobození jižní Moravy*. Brno 1965, nestr.; HRDLÍČKA, R.: c. d., nestr.

²² K osvobození někdejšího okresu Brno-venkov viz také ŽAMPACH, V.: *Dějiny psané hrdinstvím a krví. Průběh osvobození okresu Brno-venkov*. Ivančice 1970.

Újezd u Brna

V pondělí 23. dubna v pět hodin ráno projely Újezdem směrem od Bošovic na Sokolnice těžké německé tanky. V Rychmanově (dnes je součástí Újezdu u Brna) tábořily v selských usedlostech německé zásobovací oddíly (asi 400 koní). Okolo deváté hodiny právě odvážely proviant, když se nad nimi objevilo směrem od Měnína údajně 27 sovětských bombardovacích letadel. Letecký útok trval asi tři hodiny a zapříčinil vznik mnoha požárů, několik zásahů dostala také zdejší fara.²³ Újezdská kronika nám nabízí popis vojenské situace v městečku 23. dubna ve 13. hodin: „V obci bylo asi 4 tisíce různých vojenských útvarů. Ve vinných sklepích V Sádku byla ukryta pěchota s automaty, za rychmanovským mostem dělostřelectvo, od Újezda k žatčanskému mostu na Odměrách a Loukách v zákopech... bylo ukryto pěší vojsko s kulomety a ručními zbraněmi. Byli to většinou Sudeťáci (Hirschtruppe). ... Kulometná hnízda byla na kostelní věži, ve stodole Stanislava Kalvody č. p. 36, v zahradách v nádražní čtvrti, u sokolovny děla a tanky.“²⁴

Rudá armáda postupovala k Újezdu dvěma proudy – ruské rozvědky se plazily z návrší mezi Rychmanovem a Nesvačilkou směrem na Šternov (dnes součást Újezdu u Brna), druhá kolona směřovala na Rychmanov.²⁵ Němci již okolo 13 hodiny opustili zákopy a ve snaze krýt ústup svých vojsk a zdržet Rudou armádu za řekou Cézavou zničili všechny tři mosty přes tuto řeku (o 11 hodině most u Žatčan, o 14 hodině za Šternovem a u Rychmanova).²⁶ Nálada Němců rychle klesala, v Újezdu docházelo z jejich strany k plenění obchodů.²⁷ První ruský vojník se ve Šternově objevil asi o půl třetí odpoledne. Rudá armáda vytlačovala Němce postupně směrem na Sokolnice. Újezdská kronika popisuje úprk německých vojsk: „Celá nádražní čtvrť až k sladovně a k železničnímu mostu je zaklínována německým vojskem. Okupanti utíkají k sladovně a za železniční trať ke Staré hoře, utíkají a zanechávají za sebou kupy výzbroje. Nemají již času dále vše ničit. Ke mlýnu přijíždějí stále sovětská děla – katuše a tanky, které chrlí smrtící ocel na nepřítele.“²⁸ Postup Rudé armády byl podporován tankovými jednotkami, dělostřelectvem i speciálními útočnými zbraněmi. Újezd u Brna tak byl osvobozen 24. dubna 1945. Městečko zaznamenalo při osvobození mnoho škod, velmi poškozena byla např. památná kaple sv. Antonína Paduánského nad městem (u kapličky padl 2. prosince 1805 první výstřel „bitvy tří císařů“). Osvobození Újezdu zaplatilo životem 49 rudoarmějců, jejichž těla spočinula nejdříve na zdejším hřbitově, později byla převezena na vojenský hřbitov v Ořechově u Brna.²⁹

Ani po ústupu Němců z kraje ale válečné hrůzy pro zdejší obyvatele úplně neskončily. Ve středu 25. dubna byl Němci proveden nálet na Újezd a Sokolnice, který si vyžádal oběti.³⁰ Německá letadla byla následně sestřelena sovětskými stíhači, kteří startovali z polního letiště u Měnína.³¹ Po bojích zůstal na Újezdu nepěkný pohled: „Na ulicích všude těžké stopy války: sklo,

²³ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 425–426.

²⁴ Tamtéž, s. 426–427.

²⁵ Tamtéž, s. 427–428.

²⁶ Tamtéž, s. 427. Peša (Viz např. PEŠA, V.: *Rudá armáda v bojích za osvobození Brna*. In: Sborník Vojenské akademie Antonína Zápotockého, 1965, řada A (operačně taktická osvobození), zvl. č., sv. 13, s. 237) v rozporu s tím uvádí, že most u Rychmanova zničen nebyl a Rudá armáda po něm pronikla do do Újezdu.

²⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 427.

²⁸ Tamtéž, s. 431.

²⁹ Tamtéž, s. 448–449.

³⁰ Tamtéž, s. 435.

³¹ Tamtéž.

*dráty a roztržené sloupy elektrického vedení, trosky a brídlice. Čpavý dým vše pronikal a všude jej bylo cítit. Nepřirozeně působily kvetoucí stromy v oblacích kouře ve spoušti kolem. Na obzoru planula v noci rudá záře a dýmová clona ve dne. A do toho nepřetržitě dunění děl a duté vzdálené detonace min a granátů.*³²

Zbýšov

Dále se podíváme na situaci v nedalekém Zbýšově. Zdejší kronika konstatuje, že již 23. dubna zde pobývajících německá armáda byla v plné pohotovosti – střežila most nad silnicí a odvážela zásoby potravin i střeliva umístěné ve školní budově.³³ V noci z 23. na 24. dubna spala již většina zdejších občanů v krytech. Německá děla byla umístěna před nedalekými Šaraticemi směrem k Otnicím, střelila ojedinele směrem k Bošovicím.³⁴ Koně od těchto děl byli ustájeni právě ve zbýšovských stodolách. Ráno 24. dubna již se ozývaly výbuchy poblíž vesnice. Obcí táhla německá armáda, vesnice byla bombardována, Němci před desátou hodinou vyhodili most přes řeku Litavu (Cézavu), čímž chtěli znemožnit příjezd tanků Rudé armády.³⁵ Sovětská pěchota se k obci přibližovala kryta korytem této řeky a odvodňovacího příkopu. V obci se střetla s německými jednotkami, které kryly ústup hlavního voje (Němci využili střelby z hasičského skladiště a ze mlýna, kde měli dobrý výhled a kryt).³⁶ Z neznámých důvodů se Němcům nepodařilo zničit most u sběrný mléka, ačkoli byl opatřen náloží k vyhození.³⁷ Obec byla osvobozena 24. dubna před 12. hodinou. Rudá armáda ztratila v krátkém pouličním boji deset mužů.³⁸ Jeden z vojáků Rudé armády byl zabit po skončení bojů při opravě automobilu výbuchem granátu.³⁹ Vesnice přestala osvozením bez obětí mezi zdejšími obyvateli, mnoho zdejších domů ale bylo poškozeno palbou z děl, letadel i kulometů.⁴⁰

Hostěrádky-Rešov

23. dubna 1945 přijelo do Hostěrádek-Rešova německé dělostřelectvo, které namířilo děla směrem na Otnice. Jelikož se však dělostřelci nedočkali v důsledku činnosti partyzánů přísunu střeliva, po půlnoci odjeli.⁴¹ Německá armáda směřovala k Praci a Blažovicím.⁴² Zbytek německých vojáků do příchodu prvních sovětských vojáků střelil z děl na okraji vesnice. Podle Žampacha přijeli první rudoarmějci na koních do obce od Rychmanova na rozcestí u požární zbrojnice 24. dubna 1945 v 1 hodinu. Útočící síly měly přijít mezi 4. a 5. hodinou od Otnic a poměrně hladce vesnici obsadit.⁴³ Stát se tak mělo asi ve 14:30.⁴⁴ *Slavkovské noviny*, vydávané krátce po obsazení, pak v rozporu s těmito informacemi, konstatují, že ve tři ráno měli již mít na konci

³² Tamtéž, s. 435–436.

³³ Státní okresní archiv Vyškov ve Slavkově u Brna (dále pouze SOKA Vyškov), Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 249.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Blíže tamtéž.

³⁶ Blíže tamtéž, s. 249–250.

³⁷ Tamtéž, s. 250.

³⁸ ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 60, 316.

³⁹ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 251.

⁴⁰ Tamtéž, s. 250–251.

⁴¹ DOLÁK, J.: *Vzpomínka na osvobození*. Náš život, roč. 25, 29. 4. 1977, č. 17, s. 2.

⁴² *Osvobození obce Hostěrádek-Rešova*. Slavkovské noviny, 24. 5. 1945, s. 4.

⁴³ ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 204–205.

⁴⁴ Tamtéž, s. 60.

vesnice Rusové natažený telefon, od pěti do půl osmé ráno měl probíhat dělostřelecký boj, od půl deváté pak měly obcí procházet směrem od Újezdu přední voje Rudé armády, v devět hodin měly od Otnic přijet první tanky, obec měla být osvobozena již dopoledne.⁴⁵ Uskutečněna zde měla být bitva, když se zde směrem od Blažovic objevilo pět německých tanků, děla a minomety.⁴⁶ Ve dvou zdejších domech byla zřízena nemocnice.⁴⁷ Rusové byli zdejším obyvatelstvem nadšeně vítáni.⁴⁸ Mnoha zásahy byl zničen strážní domek u dráhy, kde zahynul patnáctiletý chlapec. Poškozeno bylo také mnoho střech, rozbořeny byly hospodářské budovy.⁴⁹ Při osvobození obce padlo sedm sovětských vojáků.⁵⁰ Pět jich bylo pochováno u pomníku padlých, dva důstojníci ze shořelého letadla pak v parku u kaple.⁵¹ V noci po osvobození zdejší občané pomáhali Rusům vykopat zákopy směrem k Praci.⁵²

Sokolnice

Dalším cílem Rudé armády po osvobození Újezdu se staly Sokolnice (ještě před nimi byla osvobozena sousední obec Telnice⁵³). U sokolnického nádraží došlo k nešťastnému omylu – postupující sovětská vojska byla napadena vlastním letectvem – zasaženy byly dva tanky a obrněný vůz, zahynulo deset vojáků.⁵⁴ V důsledku ústupu německých vojsk z dosud osvobozených obcí byly Sokolnice přeplněny vojskem. Téměř tři hodiny proto byla obec ostřelována dělostřelctvem, které krylo postup sovětských vojsk.⁵⁵ Také sovětská vojska postupující od Újezdu na Sokolnice byla při svém postupu Němci ostřelována od cukrovaru a Mohyly míru – část tanků se proto rozhodla zaútočit na Sokolnice obchvatem přes Hostěrádky, kde se však také dostaly pod německou palbu a ztratily jeden tank.⁵⁶ Tanky se proto musely vrátit do výchozího postavení, místo nich postupovala pěchota.⁵⁷ Pod ochranou dělostřelecké palby útočila sovětská armáda na Sokolnice ve třech směrech – jeden šel po tzv. „Mrtvé cestě“ (od jihu), druhý šel obloukem k západní části obce (k zámku) a třetí od východu (od Újezdu).⁵⁸ První tanky a samopalníci vnikly do jižní a západní části obce asi v 9:30.⁵⁹ Němci se pod náparem nepřítelů stáhli do severní části obce, kde se pokusili bránit u zdejšího zámku a bažantnice. Rudá armáda osvobodila Sokolnice i se zámekem kolem půl jedenácté, po 14. hodině také zdejší bažantnici.⁶⁰ Osvobození Sokolnic si přitom vyžádalo obzvlášť velké škody – vyhořelo 37 budov a 45 budov bylo leteckou palbou a bombardováním značně poškozeno, v obci nezůstal jediný nepoškozený dům.⁶¹

⁴⁵ *Osvobození obce Hostěrádek-Rešova*. Slavkovské noviny, 24. 5. 1945, s. 4.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ DOLÁK, J.: *Vzpomínka na osvobození*. Náš život, roč. 25, 29. 4. 1977, č. 17, s. 2.

⁵¹ *Osvobození obce Hostěrádek-Rešova*. Slavkovské noviny, 24. 5. 1945, s. 4.

⁵² Tamtéž.

⁵³ K osvobození Telnice viz ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 59; SCHILDBERGER, V.: *Boj o pevnost Brno 7*. Historie a plastikové modelářství, 2003, 13, č. 2, s. 25.

⁵⁴ SCHILDBERGER, V.: *Boj o pevnost Brno 7*. Historie a plastikové modelářství, 2003, 13, č. 2, s. 25.

⁵⁵ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 236.

⁵⁶ SCHILDBERGER, V.: *Boj o pevnost Brno 7*. Historie a plastikové modelářství, 2003, 13, č. 2, s. 25.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 236. Viz také ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 289.

⁵⁹ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 236.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ HRDLIČKA, R.: c. d., s. 93.

Stejně jako v případě Újezdu (viz výše) neskončila také pro Sokolnice válka 24. dubnem. Následující den okolo 15. hodiny byl totiž na obec uskutečněn poslední (tentokrát německý) nálet. Tou dobou projížděla obcí dlouhá řada ruských vozů. Nálet si vyžádal jednu oběť z řad místního obyvatelstva,⁶² zraněno bylo také několik dalších občanů i vojáků, zničeno bylo několik domů a dva ruské osobní automobily.⁶³ Všechna německá letadla provádějící tento úder byla sestřelena sovětskými stíhači, startujícími z polního letiště u Měšina.⁶⁴

Kobylnice

Ráno 24. dubna v Kobylnicích nejprve neukazovalo na něco neobyčejného, kolem deváté hodiny ale zesílilo dunění děl, které se stále přibližovalo, němečtí vojáci vyzbrojení pancéřovými pěstiti zaujímali připravené pozice, obyvatelé obce se ukryli do sklepů.⁶⁵ Kolem poledne procházeli obcí němečtí vojáci ustupující ze Sokolnic.⁶⁶ Rudá armáda postupovala na Kobylnice ze dvou směrů (tanky 2. mechanizovaného sboru se rozdělily na brigády) z jihu od Sokolnic a z východu od Mohyly míru (odtud postupovali rudoarmějci také dále na obec Prace), do obce začaly dopadat granáty.⁶⁷ Rusové dosáhli Kobylnic z obou směrů okolo druhé hodiny odpoledne.⁶⁸ Němci střídali na postupující Rusi z domů podél cesty vedoucí na Mohylu míru, odkud ale byly vyhnány ruskou dělostřelbou, která přinesla zkázu také některým zdejšími domům.⁶⁹ Proti postupujícím Rusům umístili Němci několik protitankových min.⁷⁰ Do středu obce pronikli Rusové okolo čtvrté hodiny odpoledne, Němci po tuhých bojích ustupovali směrem na Šlapanice a k Horákovu, menší německé oddíly se usadily také na návrší směrem k Dvorskám – také odtud však byly po ruské kulometné palbě vytlačeny a ustoupily směrem k Tuřanům.⁷¹ Celá obec Kobylnice byla osvobozena okolo šesté hodiny večer.⁷² „*Večer 24. dubna projížděly pak obcí předlouhé kolony ruských oddílů vezoucích za vojskem potraviny, střelivo, benzin.... Hodiny a hodiny projížděl transport za transportem....*“⁷³ Druhá kobylnická kronika pak konstatuje: „*Jezdci na koních klusali kolem domů, tanky a těžká děla jely po silnici a všechna lehčí vozidla po polích. A když část těchto přešla, nebo přejela, měla krajina vzhled, jakoby uragán tudy přeletěl.*“⁷⁴ Ve stejný čas jako Kobylnice byla Rudou armádou obsazena také sousední obec Dvorská.⁷⁵

⁶² Hrdlička (HRDLIČKA, R: c d. Brno 1948, s. 92) uvádí v rozporu s údajem ze sokolnické kroniky tři civilní oběti tohoto náletu a jednu oběť z řad Rudé armády.

⁶³ Viz SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 238. K osvobození obce Sokolnice také krátce Sokolnický zpravodaj, duben 2008. Dostupný zde: http://www.sokolnice.cz/resources/upload/data/1112_Zpravodaj_04-2008.pdf

⁶⁴ HRDLIČKA, R.: c. d., s. 92–93.

⁶⁵ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Pamětní kniha obce Kobylnice*, C – 48, inv. č. 22, s. 287.

⁶⁶ Tamtéž, s. 288.

⁶⁷ SCHILDBERGER, V.: *Boj o pevnost Brno 7. Historie a plastikové modelářství*, 2003, 13, č. 2, s. 25.

⁶⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Pamětní kniha obce Kobylnice*, C – 48, inv. č. 22, s. 288–289.

⁶⁹ Viz tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž, s. 290.

⁷¹ Tamtéž, s. 291–292.

⁷² Tamtéž, s. 292.

⁷³ Tamtéž, s. 293.

⁷⁴ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obce Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 18.

⁷⁵ K osvobození obce Kobylnice viz také *Kapitoly z historie Kobylnic*. Ruch Šlapanicka, prosinec 1987, s. 5–6.

Stará hora a Pratecký kopec s Mohylou míru

Posledními pozicemi Němců v okolí zůstaly Stará hora nad Újezdem a Pratecký kopec s Mohylou míru, spravovanou tehdy *Zemským cizineckým svazem pro Moravu a Slezsko*. Muzeum v areálu Mohyly míru bylo z důvodu blízkosti se fronty uzavřeno již o rok dříve, ukryta byla většina cenných předmětů.⁷⁶ U Mohyly míru byl Němci vybudován bod ohniskové obrany, tedy obzvlášť silný opěrný bod. Němci měli nedaleko od Mohyly míru (při cestě z Prace k Hostěrádkům-Rešovu) ukryta kulometná hnízda.⁷⁷ Palba od Mohyly míru stěžovala osvobození okolních obcí. U Mohyly míru a na výšinách v okolí se začali ustupující němečtí vojáci objevovat v předvečer 23. dubna. Kolem osmé hodiny večer pak přijelo k památníku několik aut s důstojníky, kteří měli v kuchyni strážce Mohyly míru poradit. Ihned po poradě ještě v noci zde byla zřízena telefonní ústředna, hned za budovou začaly být budovány zákopy.⁷⁸ 24. dubna obsadil německý vojenský štáb sklep budovy, odkud řídil průběh bojů.⁷⁹

Slavkovské noviny, vydané krátce po osvobození popisovaly boje o pratecké návrší následujícím způsobem: „*Rusové stáli ve směru Hostěrádky-Rešov–Zbýšov–Újezd. Mezi 9.–3. hodinou odpoledne ruské dělostřelectvo ostřelovalo celou prateckou výšinu, kde byla německá pěchota. Mezi 9.–10. hodinou dopoledne vzali Rusové Hostěrádky-Rešov a kolem 11. hodiny objevili se první Rusové u hostěrádského hájku. Nastaly velmi těžké boje, neboť Němci se snažili stůj co stůj udržet výšinu. Kolem 3. hodiny odpoledne objevila se ruská pěchota u Staré hory a ruské tanky od Sokolnic. Německý štáb od Mohyly míru rychle ujel a Němci se stáhli k silnici, směřující od Mohyly míru k Praci.*“⁸⁰ Ustohal mnohem později popsal boj o pratecké návrší takto: „*V pásmu útoku sovětské 4. gardové mechanizované brigády se prostírají výšiny v okolí Prace. Ve svěžím zeleném osení jim vévodí kóta 324 s Mohylou míru. Na jižním svahu Prateckého kopce se táhne řetěz německých zákopů. Čelně z chodu výšinu nelze dobýt. V odpoledních hodinách po mohutné patnáctiminutové dělostřelecké a minometné palbě je zahájen útok na kótu, mající pro Sověty, kromě strategického významu, i nemalý význam historický. ... Do pohybu se dávají tanky 23. tankového pluku, v útoku jsou posádky 251. samohybného dělostřeleckého pluku, miny 2. divize 524. minometného pluku trhají na kusy německé obranné pozice. Kóta je dobyta.*“⁸¹ První Rusové se tedy u Mohyly míru měli objevit několik minut po třetí hodině odpoledne.⁸² Ze Staré hory a z Prateckého kopce byla přitom německým dělostřelectvem ještě v odpoledních hodinách 24. dubna ostřelována silnice vedoucí od Telnice k sokolnickému nádraží.⁸³ U kapličky sv. Antonína Paduánského nad Újezdem mělo dle újezdské kroniky padnout „nejvíce Němců“.⁸⁴ Dobytí prateckého kopce činilo sovětským vojákům značné potíže, což způsobilo, že některé obce na dalším směru byly po obejití prateckého kopce přes Kobylnice a Hostěrádky obsazeny dříve než tato výšina a samotná obec Prace.⁸⁵ Také Rudá armáda následně využila výhod Prateckého návr-

⁷⁶ KOPECKÝ, F.: *200 let tradic bitvy u Slavkova*. Brno 2006, s. 19.

⁷⁷ Oral history, Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

⁷⁸ *Boj o Pracký kopec a vesnici Prace*. Slavkovské noviny, 27. 5. 1945, číslo 25, s. 7.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ USTOHAL, V.: *50. výročí osvobození Šlapanic a okolí. Část III. V rachotu tanků s trylky garmošek*. Šlapanický zpravodaj. List občanů města Šlapanic, 1995, č. 3, s. 7.

⁸² *Boj o Pracký kopec a vesnici Prace*. Slavkovské noviny, 27. 5. 1945, číslo 25, s. 7.

⁸³ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 432.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

ši – od Mohyly míru byly po dobytí kopce ostřelovány další obce, obsazené dosud německou armádou – např. Pozořice.⁸⁶

Patrná byla symbolika boje u památníku Mohyla míru – na osvobozovací boje na tomto místě proto bylo krátce po válce vzpomínáno následujícím patetickým způsobem: „*Po celou dobu nesvobody stály kamenné postavy, sochy bohatýrů, znázorňující Rusko a Francii, s ruským a francouzským pamětním textem pevně na svých místech. – Mračil se Schwabe,⁸⁷ chmuřil se Judex.⁸⁸ Zlodějsky potají přišli k Mohyle Frick⁸⁹ s Frankem⁹⁰ ohřát se na slavkovském slunci. Bohatýři se svých žulových podstavců jen povýšeně shlíželi na hliněné sloupy nacistické moci. Když se konečně vytožený Alšův moloděc probil od Užoku až ke Slavkovu, smyslili si ubohouctí hitlerčící, že svedou u Mohyly novou bitvu u Slavkova. Snad se i šílení bláhovci domnívali, že právě tu zadrží nápor Rudé armády, že právě u Slavkova vyhrají válku svému führerovi. Nepomohly příkopy a zákopy, děla a automaty. Sovětští chlapi si vykasali rukávy. Nenadálým a statečným náparem se zmocnili prackého kopce a Němce těsně u Mohyly pobili a pochytali. Ve dveřích kaple našli německý kulomet. Němci se pomstili. Rozloučili se, jak jen oni dovedli. Poslali na Mohylu letadlo s bombami. Namířili na ni kanony a její bílé, ušlechtilé tělo posyly těžkými, bolestnými ranami.*“⁹¹

Památník Mohyla míru i sousední muzeum (exteriér i interiér) utrpěly při osvobozovacích bojích výrazné škody. Vyčísleny byly na tehdejších asi půl milionu korun.⁹² Památník byl závažně poškozen dělostřeleckým granátem.⁹³ Téměř zničena byla měděná krytina střechy budovy muzea, na několika místech byly proraženy stropy a obvodové zdivo.⁹⁴ Krátce po válce bylo poškození památníku popsáno takto: „*zdi Mohyly, které tu symbolizovaly mír, byly poraněny. Granáty, bomby, tanky a útoky letadel vyryly hluboké rány do stavby.*“⁹⁵

Poškozena, zničena nebo zcizena byla řada sbírkových předmětů i vitrín. „*Uloupeno bylo např. přes 20 rytin a litografií, nezjištěný počet historické výzbroje a výstroje, zmizela sbírka platidel, pamětních mincí a medailí z let 1805–1812, ztrátu doznaly i upomínky na ruské vojáky, jako ikony, agnusky a oltáříky. Celkové škody na muzejních sbírkách činily kolem 150 tisíc tehdejších korun.*“⁹⁶ Velmi poškozeny byly také čtyři tepané měděné desky s latinskými verši starokřesťanské sekvence Dies irae, vsazené do stěn vrcholové části památníku z kovolitecké dílny Františka Anýže.⁹⁷ Tyto desky musely být pro značné poškození nahrazeny tabulemi z měděného plechu, nesoucí jiné texty než původní desky.⁹⁸ Škodu utrpěly také štítonoši,

⁸⁶ KONEČNÝ, Z. – MAINUŠ, F.: *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. Brno 1962, s. 38.

⁸⁷ Karl Schwabe (1899–1946) byl v době okupace moravskoslezským zemským viceprezidentem. Jednalo se o Němce narozeného na Moravě. Po válce byl popraven.

⁸⁸ Oskar Judex (1894–1953) byl v době okupace starostou města Brna. Po skončení války byl tento Němec narozený na Moravě odsouzen k doživotí.

⁸⁹ Wilhelm Frick (1877–1946) byl v letech 1933–1943 německým ministrem vnitra, v letech 1943–1945 pak říšským protektorem v Čechách a na Moravě. Norimberský proces jej odsoudil k trestu smrti.

⁹⁰ Karl Hermann Frank (1898–1946) významný sudetoněmecký politik, za protektorátu působil jako státní tajemník Úřadu říšského protektora, později jako německý státní ministr pro Protektorát Čechy a Morava. Po skončení války byl popraven.

⁹¹ GREGOR, J.: *Sto čtyřicet let*. In: Gregor, J. (red.): *Mír. Ke 140. výročí bitvy u Slavkova*. Brno 1945, s. 4–5. Citace ponechána v původní podobě i se zjevnými chybami.

⁹² KOPECKÝ, F.: c. d., s. 20.

⁹³ HANÁK, J.: *Proměny stálé expozice na Mohyle míru*. In: Sborník Muzea Brněnska. Předklášteří 1999, s. 92.

⁹⁴ VEČEŘA, J.: *Proměny muzejní expozice Památníku Mohyla míru v čase*. Pratecký zpravodaj, říjen 2012, s. 15.

⁹⁵ GREGOR, J. (red.): c. d., s. 63.

⁹⁶ VEČEŘA, J.: c. d., s. 15.

⁹⁷ USTOHAL, V.: *Napoleonská návrší*. Brno 1995, s. 51.

⁹⁸ Viz tamtéž.

Sovětsí vojáci před poškozeným památníkem Mohyla míru. Foto ze sbírky Muzea Brněnska, p. o. – pobočka Památník Mohyla míru.

Poškozený interiér muzea v areálu památníku Mohyla míru. Foto ze sbírky Muzea Brněnska, p. o. – pobočka Památník Mohyla míru.

Poškozený památník Mohyla míru. Foto ze sbírky Muzea Brněnska, p. o. – pobočka Památník Mohyla míru.

symbolicky střežící památník. Ne překvapivě byl nejvíce poškozen štítonoš se znakem Ruska.⁹⁹

Poničení památníku Mohyla míru bylo tak veliké, že o něm informovaly krátce po osvobození *Slavkovské noviny*.¹⁰⁰ Zachránit se podařilo bronzovou bustu zakladatele památníku Mohyla míru pátera Aloise Slováka z dílny akademického sochaře Josefa Axmana (odhalena byla v roce 1935). Umístěna byla původně na podstavci z leštěné žuly u Mohyla míru. Během okupace byla německými vojáky využita jako terč ke střelbě z pistolí. Proto ji správce památníku a přilehlého muzea pratecký občan Václav Štěpánek ukryl ve sklepě svého domu.¹⁰¹ Původní žulový podstavec byl po válce použit jako pomník rudoarmějcům padlým v boji o obec Prace.¹⁰² Poškození, která utrpěl exteriér památníku, se podařilo téměř beze stopy opravit, interiér kaple se od původního vzhledu částečně liší (zničena byla zejména osvětlovací tělesa z Anýžovy kovo-tepecké dílny).¹⁰³

Známe také jméno vojáka padlého a pohřbeného u Mohyla míru – padl zde rozvědčík seržant Pavel Izakovič (narozen 1902)¹⁰⁴ (na jiném místě uveden jako Jevsutkin Pavel Ivanovič¹⁰⁵). Výše zmíněný text z roku 1945 k tomu s trochou poválečné naivity a nadšení konstatuje: „*Sovětský seržant tēm, co zemřeli před 140 lety, pošeptá, co se všechno stalo a přihodilo, on z roku 1945 poví jim – Kutuzovovým vojákům a důstojníkům z roku 1805 – o grandiosním rozvoji SSSR, o slavné Rudé armádě, o jejím všelidském sebeobětování, o jejím všesjednocujícím vítězství.*“¹⁰⁶ Podobně se s patřičnou dávkou básnické licence vyjadřovaly také další poválečné texty: „*K poutníku, jenž stane v podzimním podvečeru u Mohyla míru, zalétá příjemný závan kouře z ohniček na polích, kde děti opékají brambory. A spatří skupinu žen, které přicházejí s náručí květů. Ale ne k Mohyle míru. Protože ti, kteří tu padli před 140 lety, ti už mají ten veliký, kamenný pomník. Avšak ruský voják, který přišel do naší země jako tehdy před téměř půl druhým stoletím jeho předkové opět bránit svobodu světa a zde padl, ten tu má zatím jen malý, červený pomníček s hvězdou a se zahrádkou. A k tomuto dřevěnému pomníčku přicházejí české ženy s květinami.*“¹⁰⁷ Dle vzpomínek pamětníka měly být ostatky zde pochovaného sovětského vojáka za přítomnosti sovětského velvyslance Valeriana Zorina exhumovány a přeneseny na jiné místo.¹⁰⁸

⁹⁹ Viz REČEK, A.: *Muzeum Brněnska, příspěvková organizace. Zpráva o činnosti za rok 2006*, s. 4. Dostupné zde: http://www.muzeumbrnenska.cz/user_files/0_muzeum_brnenska2006.pdf

¹⁰⁰ *Mohyla míru u Slavkova*. Slavkovské noviny pro město Slavkov a okolí, 20. května 1945, číslo 20, s. 3.

¹⁰¹ FERBYOVÁ, V. – DVOŘÁČEK, J. (red.): *Prace a Mohyla míru*. Jiřkovice 2005, s. 52; USTOHAL, V.: *Napoleonská návrší*. Brno 1995, s. 56.

¹⁰² Dnes žulový podstavec čeká na návrat ke svému původnímu účelu – má být opět instalován pod bustou P. Aloise Slováka v (nebo u) Památníku Mohyla míru.

¹⁰³ Viz USTOHAL, V.: *Napoleonská návrší*. Brno 1995, s. 56.

¹⁰⁴ *Kronika obce Prace*. Uložena na obecním úřadě v Praci, s. 59. V dalších pracích (USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: *Okupace a osvobození. Šlapanice a okolí. 1939–1945*. Šlapanice 2005, s. 118; ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 305) pak najdeme jméno Jevsutkin Pavel Izakovič. V Žampachově citované práci je uvedeno, že zemřel až 25. května 1945.

¹⁰⁵ *Boj o Pracký kopec a vesnici Prace*. Slavkovské noviny, 27. 5. 1945, číslo 25, s. 7.

¹⁰⁶ GREGOR, J.: *Sto čtyřicet let*. In: Gregor, J. (red.): *Mír. Ke 140. výročí bitvy u Slavkova*. Brno 1945, s. 4.

¹⁰⁷ ZRUNEK, M.: *Ve stínu Mohyla míru*. In: Gregor, J. (red.): *Mír. Ke 140. výročí bitvy u Slavkova*. Brno 1945, s. 58.

¹⁰⁸ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016. Dle vzpomínek pamětníka byly ale u Mohyla míru exhumovány ostatky sovětského kapitána, zatímco uvedený voják byl pouze seržantem. Je tedy otázkou, zda zde byla pohřbena opravdu právě tato osoba. Sovětský velvyslanec Valerian Alexandrovič Zorin navštívil Mohyla míru 2. ledna 1946 (viz *Velvyslanec V. A. Zorin návštěvou v Brně. Spolupráce se Sovětským svazem je politikou celého národa*. Rovnost, 3. ledna 1946, číslo 2, s. 1). Zmínky o exhumaci sovětského vojáka k tomuto termínu ale v dostupném tisku chybí. Dle vzpomínek pamětníka měl být sovětský „kapitán“ exhumován za teplého počasí, což nevyplývá z zmiňovaného 2. ledna. Druhou otázkou tedy zůstává, kdy k této exhumaci u Mohyla míru došlo.

Dochovala se nám také některá svědectví z řad vojáků Rudé armády na boje na slavkovském bojišti. Příslušník 5. letecké armády 2. ukrajinského frontu A. Nědzveckij z Melitopolu tak zpětně vzpomínal: „*Náš letecký pluk se poprvé zařadil do bojových akcí u Borodina v okolí Moskvy. Bylo to na jaře roku 1943. Svou bojovou činnost zakončil pak vítězně na polích u Slavkova u Brna 9. května 1945. Shodou okolností jsou to historická místa z bojů ruských vojsk s Napoleonem. Vzpomínám si, jak jsme přistáli jednoho májového večera roku 1945 na Prateckém kopci, abychom se připravili k nočnímu bombardování nepřátelského týlu. Jaké bylo naše překvapení, když jsme si druhý den ráno přečetli na památníku ruská slova, vytesaná na památku ruským vojákům, kteří tu padli v roce 1805. Se zaujetím jsme si prohlédli krásné muzeum bitvy u Slavkova, která je známá ze všech učebnic dějepisu v naší vlasti. Vedle památníku byl čerstvý hrob padlého Ukrajince, staršího Pavlova. Tato krajina byla teprve týden před naším přiletem osvobozena od německých okupantů.*“¹⁰⁹ Vítězství v místě někdejší velké bitvy bylo natolik symbolické, že bylo ve vzpomínkách sovětských vojevůdců patřičně vzpomínáno. Velitel 24. gardového bratislavského střeleckého sboru A. J. Kruze tak vzpomínal, že „*gardový vojáci znovu povznesli historickou památku našich předků novým vítězstvím zbraní gardových vojáků – Stalingradců.*“¹¹⁰ Dobytím prateckého návrší se otevřela cesta k osvobození dalších obcí slavkovského bojiště – 24. dubna odpoledne tak byly osvobozeny obce Kobylnice, Dvorska, Prace, Ponětovice a Šlapanice.

Prace

Pro zachycení událostí v obci Prace, je pro nás velkým hendikepem absence původní pratecké kroniky (pamětní kniha z roku 1924 se nedochovala). Čerpat tak můžeme z kusých zpráv nové obecní kroniky založené roku 1973,¹¹¹ která se pokusila uplynulé události ve stručnosti shrnout. Vycházíme také z dopisu prateckého rodáka MUDr. Jaromíra Valehracha, který shrnul své vzpomínky na osvobození své rodné obce v desetistránkovém textu¹¹² a dalšího zdejšího pamětníka.¹¹³ Obec byla na počátku dubna obsazena německou tankovou jednotkou. Po několika dnech ale německá vojska opustila pozice, zůstala pouze hlídka u Mohyly míru stojící nad obcí.¹¹⁴ V důsledku ústupu německých vojsk z frontové linie před Prací se však v obci 23. dubna začalo objevovat mnoho vojáků.¹¹⁵ Ve vesnici se pohybovala také vojenská policie a „agenti“, zjišťující náladu mezi českým obyvatelstvem.¹¹⁶ 23. dubna po poledni záutočili Rusové opakovaně letcky na německá stanoviště v obci – zasažena byla také zdejší škola, shořelo několik stodol.¹¹⁷ Z Prace odjížděly německé jednotky, zatímco do obce přijížděly další. Ráno 24. dubna přijely do obce dělostřelecké jednotky s houfnicemi, které byly rozestavěny k dalším již dříve zde připraveným dělům.¹¹⁸ Němečtí vojáci obsadili místa v zákopech na polích za rybníkem a v příkopech podél silnice.¹¹⁹ Během 24. dubna dopoledne byla Prace několikrát bombardována

¹⁰⁹ NĚDZVECKIJ, A.: *Od Borodina k Slavkovu*. In: Konečný, Z. – Mainuš, F. (red.): *Nezapomenutelné jaro. Vzpomínky sovětských vojáků na osvobození Československa*. Praha 1965, s. 193.

¹¹⁰ KRUZE, A. J.: *Boj za osvobození Slavkova*. In: *Sborník Vojenské akademie Antonína Zápotockého*, 1965, řada A (operačně taktická), zvl. č., sv. 13, s. 226.

¹¹¹ *Kronika obce Prace*. Uložena na obecním úřadě v Praci.

¹¹² Sepsané vzpomínky MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka mi laskavě poskytl starosta Prace Ing. Vovesný (kopie v držení autora).

¹¹³ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

¹¹⁴ *Kronika obce Prace*. Uložena na obecním úřadě v Praci, s. 57.

¹¹⁵ *Boj o Pracký kopec a vesnici Prace*. Slavkovské noviny, 27. 5. 1945, číslo 25, s. 7.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Ze sepsaných vzpomínek MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka, s. 6.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 6–7.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 7.

sovětským letectvem, v důsledku čehož byla značně poškozena.¹²⁰ Rusové postupovali do obce nikoli od jihu, jak čekali Němci, ale od severovýchodu (dle vzpomínek pamětníků se jednalo v končeném důsledku o šťastný omyl sovětské jednotky, která na rozcestí špatně odbočila a na místo do Blažovic zamířila do Prace).¹²¹ To bylo způsobeno také zastavením fronty před Mohyloú míru, která jakožto opevněný ohniskový bod obrany, byla nejprve obcházena (viz také výše).¹²² Proto obsazení Prace trvalo poměrně dlouhou dobu. Sovětské velení prý dokonce uvažovalo o bombardování obce, od čehož bylo dle vzpomínek pamětníka upuštěno i proto, že se sovětskému kapitánovi líbila zdejší náves, kterou nechtěl zničit.¹²³ Tento kapitán zde pak dle vzpomínek pamětníka nešťastnou náhodou padl, pohřben měl být u Mohyly míru.¹²⁴

Ze vzpomínek je patrné, že se v obci bojovalo o každý dům. Obec Prace byla sovětskými vojsky obsazena 24. dubna v odpoledních hodinách. Při osvobozování obce bylo několik domů poškozeno ohněm.¹²⁵ Po obsazení obce sovětským vojskem došlo ještě k náletu německého letadla na vesnici, který způsobil značné škody.¹²⁶ Během bojů o obec a Pratecké návrší byli zdejší mladí hoši nuceni nosit střelivo do pozic – většina chlapců však utekla a poschovávala se.¹²⁷ Poslední výstřely zde měly padnout okolo 18 hodiny.¹²⁸ Němečtí vojáci prchali z Prace směrem na Jiříkovice, Blažovice, Holubice a Tvarožnou.¹²⁹ Úprk byl takový, že při ústupu již Němci údajně ani nestříleli.¹³⁰ J. Valehrach rekapituluje průchod fronty obcí následujícím způsobem: „Prace byla velmi postižena, oproti sousedním vesnicím. Střílelo do ní dělostřelectvo ruské i německé, a to vydatně, byla i bombardována a přečkala několik leteckých útoků. Bylo silně postiženo asi 14 domů, shořelo a bylo rozbořeno asi 16 stodol... Zahynul jeden občan.“¹³¹

Po obsazení Prace si v obci zřídil velitelské stanoviště genpor. K. V. Svidirov, velitel 2. gardového mechanizovaného sboru.¹³² Také v případě obce Prace neskončily válečné hrůzy dobýáním vesnice Rudou armádou. Dne 28. dubna napadl sovětskou jednotku německý letoun, který usmrtil 9 rudoarmějců.¹³³ V katastru obce padlo dohromady 32 vojáků Rudé armády.¹³⁴ Jejich pozůstatky byly později exhumovány a uloženy do společného hrobu v Brně.

Ponětovice

Podívejme se dále, jak proběhlo osvobození obce Ponětovice. Německá vojska v Ponětovicích byla intenzivně bombardována již 23. dubna.¹³⁵ V obci se shromáždilo velké množství německých vojáků – „Všude je jich plno. Všude se zařizují jako doma a ani jim nikdo

¹²⁰ DOLÁK, J.: *Vzpomínka na osvobození*. Náš život 25, 29. 4. 1977, č. 17, s. 2.

¹²¹ Ze sepsaných vzpomínek MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka, s. 7–8.

¹²² Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž. Srovnej poznámka pod čarou číslo 108.

¹²⁵ *Kronika obce Prace*. Uložena na obecním úřadě v Praci, s. 57.

¹²⁶ Ze sepsaných vzpomínek MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka, s. 10.

¹²⁷ *Boj o Pracký kopec a vesnici Prace*. Slavkovské noviny, 27. 5. 1945, číslo 25, s. 7.

¹²⁸ ŽAMPACH, V.: *Pamětník...* Brno 2000, s. 303.

¹²⁹ Srovnej KONEČNÝ, Z. – MAINUŠ, F.: *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. Brno 1962, s. 39.

¹³⁰ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

¹³¹ Ze sepsaných vzpomínek MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka, s. 10.

¹³² PLUHAŘ, J. – BRŮŽA, O.: *Abychom mohli žít v míru. Sovětská armáda v bojích na jižní Moravě roku 1945*. Brno 1980, s. 137, 139.

¹³³ *Kronika obce Prace*. Uložena na obecním úřadě v Praci, s. 58–60.

¹³⁴ Tamtéž, s. 57. Jejich jmenovitý výčet viz také *Boj o Pracký kopec a vesnici Prace*. Slavkovské noviny, 27. 5. 1945, číslo 25, s. 7.

¹³⁵ USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 59.

nepřekáží. *Auta, vozy, koně, prach, hluk, zmatek. Všude nepořádek, sláma, smetí, hnůj, odpadky a zápach.*¹³⁶ V úterý 24. dubna dopoledne vjely do zdejší školní zahrady dva německé tanky a střílely odtud přes Pratecký kopec.¹³⁷ Brzy však byly objeveny ruskými bateriemi a prudce ostřelovány. Rudá armáda rychle postupovala do Ponětovic od Prace i Kobylnic, německé vojsko zmateně prchalo z obce – někteří němečtí vojáci přítom hledali úkryt ve sklepích a prosili o civilní oblek.¹³⁸ Ponětovice byly osvobozeny 24. dubna mezi 16. a 18. hodinou.¹³⁹ Obec vypadala po boji následujícím způsobem: „*Ve vsi je hotová spoušť. Střechy rozbité, okna vytlučená, některý dům má plný zásah, telegrafní a elektrické dráty zpřetrhány, všude plno dř od bomb, cesty a okraje rozryty od tanků, ploty a stromy rozbité od střepin, chodníky plné skla. Na trati za humny hoří ruský tank.*“¹⁴⁰ Následně začala Rudá armáda ze tří směrů (od Kobylnic, Ponětovic a Dvorsk) obstupovat Šlapanice (osvobozeny byly 24. dubna po 18. hodině¹⁴¹).

Křenovice

Boje byly svedeny také o obec Křenovice.¹⁴² Zdejší kronika nám o událostech podává poměrně telegrafický záznam: „*Fronta je tu. Letecké souboje. Kolony Němců s jelenem, pancéře, radiokolona, pěšáci. Je slyšet dunění dělostřelectva ze sousedních obcí. Večer rakety. 24. dubna dobývání naší obce od poledne do večera. Zasaženy bombami: kostel 2, škola 1, fara 3, dvůr 5, hostinec Pouchlých č. 11 2 zásahy a 7 selských stavení; jen probourané otvory ve zdech a střechách. K 9 hodině Němci odtáhli v kvapu. Rusové před půlnocí v obci za hřbitovem, v celé dědině pak před východem slunce. Všude ještě ve sklepích a krytech, byli ruští vojáci radostně vítáni a zdraveni. Hledali snad poschovávané Německé jednotky. Nenašli jich nikde. Zanechali zde jen 6 (pozn. M. J.: číslo v kronice škrtnuto a přepsáno na 49) mrtvých na hřbitově.*“¹⁴³ Události týkající se osvobození pak velmi krátce shrnul také nový kronikář obce: „*24. dubna 1945 v nočních hodinách byla osvobozena naše obec slavnou Rudou armádou. Lidé radostí plakali a objímali osvoboditele rudoarmějce. Po příchodu Rudé armády, na pokyn obce, občané*

¹³⁶ Soukromá kronika Bohuslava Mrázka z let 1934–1948, citace dle USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 61.

¹³⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 74.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 71.

¹⁴⁰ Soukromá kronika Bohuslava Mrázka z let 1934–1948, citace dle USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 62.

¹⁴¹ K osvobození Šlapanic a okolí viz např. USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d.; USTOHAL, V.: *Výročí 50 let od konce II. světové války. Část I. Zákopnická historie stará půl století.* Šlapanický zpravodaj. List občanů města Šlapanic, 1995, č. 1, s. 7–8; USTOHAL, V.: *Čtyřstránka k 50. výročí konce II. světové války. Část II. Zkázonosné bostony a post-trach kafemlýnek.* Šlapanický zpravodaj. List občanů města Šlapanic, 1995, č. 2, s. 7–8; USTOHAL, V.: *50. výročí osvobození Šlapanic a okolí. Část III. V rachotu tanků s trylky garmošek.* Šlapanický zpravodaj. List občanů města Šlapanic, 1995, č. 3, s. 7–8; USTOHAL, V.: *50. výročí osvobození Šlapanic a okolí. Část IV. Nebezpečí stále hrozí.* List občanů města Šlapanic, 1995, č. 4, s. 7–8; USTOHAL, V.: *50. výročí osvobození Šlapanic a okolí. Část V. Konečně mír!* List občanů města Šlapanic, 1995, č. 5, s. 7–8; USTOHAL, V.: *50. výročí konce II. světové války. Část VI. Po padesáti letech.* List občanů města Šlapanic, 1995, č. 6, s. 11; MÜLLER, J.: *Příchod prvních rudoarmějců.* In: V. Žampach – M. Pavka a kol.: *Brněnské okolí cestou ke svobodě. Sborník k 20. výročí osvobození.* Brno 1965, s. 67–69; MÜLLER, J.: *Příchod prvních rudoarmějců.* Směr, 18. 6. 1965, s. 3.

¹⁴² K osvobození Křenovic viz také ŠANCA, K.: *24. duben 1945 (Z Křenovic).* Zář. Organ čl. sociální demokracie pro brněnský kraj, 20. dubna 1946, č. 16, s. 3; *Padli, aby chom žili.... Vzpomínky občanů Křenovic u Slavkova na osvobození Sovětskou armádou.* In: Pod Mohylyou míru, 1965, s. 2–4.

¹⁴³ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 143. V podobném duchu referovali také krátce po osvobození vydávané Slavkovské noviny – viz *Druhá světová válka v Křenovicích.* Nedělní Slavkovské noviny, 9. 6. 1945, číslo 31/1, s. 6–7.

rádi nosili různé potraviny: vejce, drůbež aj. pro armádu. Osvoboditelé byli ubytováni ve všech domech v obci. Po 14 denním pobytu byli vystřídáni rumunskými oddily, které po týdenním pobytu byly opět vystřídány dalšími rudoarmějci, kteří zde pobývali do konce května 1945.“¹⁴⁴ Němci v Křenovicích údajně očekávali postup fronty směrem od Slavkova. Tím, že se fronta přiblížila z druhé strany, byli zaskočeni.¹⁴⁵ Křenovice byly osvobozeny 24. dubna před půlnocí – okolo desáté večer se konaly přehlídky Rudé armády u hřbitova, o hodinu později pak u horního nádraží.¹⁴⁶ Němci se od Křenovic stahovali směrem ke Slavkovu. Materiální škody způsobené válkou v Křenovicích nebyly, srovnáme-li je s některými okolními obcemi, velké.¹⁴⁷

Holubice

Podívejme se dále na situaci v sousední obci Holubice. 24. dubna odpoledne bylo v obci slyšet silnou střelbu. K večeru Holubice opustilo zde dosud pobývajícím německé vojsko, na jehož místo v zápětí dorazily německé těžké maskované tanky a děla s obsluhou.¹⁴⁸ Ještě téhož dne byl německou vojenskou správou vydán pro všechny muže od 16 do 50 let rozkaz ke kopání zákopů u kulometných hnízd poblíž obce (od železniční trati za hřbitovem obloukem kolem obce k osadě Kruh).¹⁴⁹ Kronika vzpomíná, že „*kopalo se v noci, kolem 11. hodiny, za prudké střelby kulometné a dělostřelecké. Když byl vyhozen železniční most na trati Brno – Slavkov (...) mnozí zanechali kopání a prchli domů.*“¹⁵⁰ Během této noci opustilo německé vojsko obec. V obci zůstal pouze jeden německý voják, který se nechal dobrovolně zajmout sovětským vojskem. To do obce dorazilo směrem od Blažovic kolem deváté hodiny ráno 25. dubna a obec, za vítání domácího obyvatelstva, obsadilo.¹⁵¹ Krátký asi hodinu trvající boj byl sveden pouze u nádraží, kde padl jeden sovětský voják.¹⁵²

Další postup směrem na Brno

Ještě 24. dubna večer byly obsazeny Tuřany,¹⁵³ které se staly prvním osvobozeným brněnským předměstím. Před půlnocí téhož dne začal boj o Slatinu. Brzy ráno 25. dubna započal od východu a jihozápadu postup Rudé armády směrem na Brno. Ponětovická kronika komentuje postup sovětských vojsk na Brno takto: „*Za tanky jelo motorizované dělostřelectvo všech kalibrů a přes pole zase cestou necestou nové tanky, pěchota, vozidla všech druhů a zásobovací kolony. Prostě člověku vstávaly údivem vlasy na hlavě nad mořem vojska a zbraní Rudé armády.*“¹⁵⁴ 25. dubna postupovalo dále také osvobozování území východně od Brna – v tento den bylo v pásmu určeném pro 49. střelecký sbor generála Těrentjeva osvobozeno 6 obcí – Tvarožná,

¹⁴⁴ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 208.

¹⁴⁵ STAVINOHA, S.: *Kronika osvobození naší vlasti a obce Křenovic*. Křenovice v kultuře, práci a budování. Zpravodaj. Duben 1975, s. 2.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ STAVINOHA, S.: *Kronika osvobození naší vlasti a obce Křenovic*. Křenovice v kultuře, práci a budování. Zpravodaj. Květen 1975, s. 1.

¹⁴⁸ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 143.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 143–144.

¹⁵² Tamtéž, s. 144.

¹⁵³ ŽAMPACH, V.: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 59.

¹⁵⁴ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III*, N – 17, inv. č. 17a, s. 75.

Bedřichovice, Podolí, Velatice, Horákov a Mokrá,¹⁵⁵ kromě toho obsadil 49. střelecký sbor také některé další obce za původně stanoveným rozhraním s 57. střeleckým sborem a to Vážany nad Litavou, Křenovice, Holubice (viz výše), Sivice, Pozořice, Velešovice, Slavíkovice, Kovalovice a Viničné Šumice.¹⁵⁶ 26. dubna se pak dočkala osvobození samotná jihomoravská metropole Brno. Téhož dne byl osvobozen Slavkov u Brna. Sovětští vojevůdci tak mohli radostně hlásat, že „od toho dne je ‚historické slunce Slavkova‘ naše.“¹⁵⁷ Následující den měla být vojska soustředěna v prostoru Šlapanice–Blažovice–Podolí k přípravě na bojové nasazení ve směru Slavkov–Vyškov–Prostějov–Olomouc vstříc vojskům 4. fronty generála A. I. Jeremenka.¹⁵⁸ Cílem tohoto postupu bylo mimo jiné znemožnit Němcům vybudovat obranu na předhořích Dražanské vysočiny.¹⁵⁹ Součástí tohoto útoku měl být také 24. gardový bratislavský střelecký sbor, v jehož čele stál generálporučík Apollon Jakovlevič Kruze, který přešel před útokem z Nosislavi do Prahy,¹⁶⁰ kde 27. dubna vydal rozkaz k dalšímu útoku.¹⁶¹ Olomouc však byla dobyta z druhého směru.

Fronta postupovala již s menším tlakem také v oblasti severně od Brna. Němci se nejprve stáhli na linii Kníničky, Řečkovice, Soběšice a Bílovice, kterou bránili do 2. května. Po té ustoupili na linii Rozdrojovice, Ivanovice, Jehnice, Ořešín, Útěchov a Adamov, kde zůstali až do německé kapitulace 8. května.¹⁶² Využili přitom zdejšího lesnatého kopcovitého terénu. Ještě 8. května se tak podle kroniky obce Zbýšova odehrávaly tuhé boje v Moravském Krasu, nejtěžší boje se měly odehrávat u Blanska a Adamova, dunění děl a detonace byly slyšet po celý den.¹⁶³

Ve dnech válečných operací nefungoval elektrický proud a nebylo tedy možné zachytit zprávy z rozhlasu. Informace o dění (včetně dalších válečných operací) mohlo obyvatelstvo sledovaných obcí získávat např. ze *Slavkovských novin*, vydávaných Národním výborem ve Slavkově u Brna a tisknuté tiskárnou Řetický a Vencelides.¹⁶⁴ Jednalo se o první svobodné noviny v republice.¹⁶⁵

Oběti

Osvobození obcí slavkovského bojiště si vyžádalo značný počet obětí z řad civilního obyvatelstva i obou stran bojujících armád. Boje v závěru druhé světové války byly velmi kruté, ani

¹⁵⁵ Konkrétní časy osvobození těchto obcí viz ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 45, 71. V této publikaci je přibliženo osvobození všech obcí bývalého okresu Brno-venkov (kam spadá také značná část obcí slavkovského bojiště). Žampach se v publikaci zaměřil zejména na oběti osvobozujících bojů.

¹⁵⁶ Konkrétní časy osvobození těchto obcí viz tamtéž, s. 45, 71.

¹⁵⁷ KRUIZE, A. J.: *Boj za osvobození Slavkova*. In: Sborník Vojenské akademie Antonína Zápotockého, 1965, řada A (operačně taktická), zvl. č., sv. 13, s. 226.

¹⁵⁸ ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 46.

¹⁵⁹ HRDLÍČKA, R.: c. d., s. 30.

¹⁶⁰ Jeho vzpomínky viz KRUIZE, A. J.: c. d., s. 219–226. Zde také popis dalšího vývoje fronty severně a severovýchodně od Brna. Zajímavostí je, že Kruze ve svém textu nazývá výšinami u Prahy nikoli pouze samotný Pratecký kopec, ale veškeré výšiny, kde se Němci bránili při následném postupu Rudé armády směrem na Prostějov a Olomouc. Proslulost pratecké výšiny, sahající z pochopitelných důvodů až do dalekého Sovětského svazu, tedy zřejmě způsobila to, že v Kruzeho vzpomínkovém textu přebírá označení také kopcovitá krajina v dalším směru postupu Rudé armády.

¹⁶¹ ŽAMPACH, V.: *Památník...*, Brno 2000, s. 46.

¹⁶² SCHILDBERGER, V.: *Boj o pevnost Brno 8*. Historie a plastikové modelářství, 2003, č. 3, s. 24.

¹⁶³ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 253.

¹⁶⁴ Tamtéž; SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 209.

¹⁶⁵ Viz MALEČEK, B.: *Osvobození Slavkova v dubnu 1945*. Dostupné z: <http://www.veslavkove.cz/historie/osvobozeni-slavkova-v-dubnu-1945.aspx>

jedna bojující strana téměř nebrala zajatce. „Sověti vzali do zajetí, jen když se vzdala skupina o více než pět vojáků.“¹⁶⁶ Slitování nebrali ani němečtí vojáci. Tento fakt se promítl do počtu obětí. „Při dobývání Telnice padlo 26, Sokolnic 51, Dvorsk 1 a Kobylnic 9 příslušníků Rudé armády... Rusové pochovávali své padlé bratry sami, každého s hudbou a se všemi vojenskými poctami. Mrtvoly zabalovali celé do záclon a plátna tak pečlivě, aby se nikde nedotklo holé tělo s hlinou“.¹⁶⁷ Podle kobylnické kroniky padlo při osvobozování této obce v rozporu s informací výše 11 vojáků Rudé armády.¹⁶⁸ V Ponětovicích bylo pochováno pět ruských vojnů,¹⁶⁹ v Praci nalezlo dočasně odpočinek 32 vojáků sovětské armády,¹⁷⁰ při dobývání Újezdu u Brna (Újezd, Šternov, Rychmanov) pak padlo 49 rudoarmějců,¹⁷¹ při osvobozování Žatčan 22 sovětských vojáků,¹⁷² při dobývání Holubic padl jeden ruský vojn (na místním hřbitově byli pohřbeni další dva ruští důstojníci a jeden vojn, kteří zemřeli na zranění utrpěné v okolí obce).¹⁷³ Rudoarmějci padlí v Kobylnicích byli po exhumaci pochováni v zimmních měsících roku 1945 v malém parku „Na Budínku“, kde byl také postaven pomník.¹⁷⁴ Jen v některých případech známe jména padlých příslušníků osvoboditelské armády.¹⁷⁵ Horák to vysvětluje následujícím způsobem: „Stejně jako názvy a početní stavy jednotek, útvarů a svazků, jsou i vlastní ztráty na lidech součástí vojenského tajemství. Je tomu tak ve všech armádách. Je proto pochopitelné, že sovětské vojenské jednotky, mající na starost pohřbívání padlých, odvážely sebou i jejich seznamy. A tak po přechodu fronty zůstaly v obcích našeho okresu roztroušeny jednotlivé i společné hroby sovětských vojáků, zpravidla zdobené dřevěnou pyramidkou, na jejímž vrcholu byla umístěna pěticípá hvězda. Na prosté dřevěné destičce bylo uvedeno jméno, hodnost a někdy také datum narození a smrti těch, kteří zde byli pohřbeni.“¹⁷⁶

Osvobození si vyžádalo také značný počet obětí z řad domácího obyvatelstva¹⁷⁷ – např. v Kobylnicích zemřeli čtyři občané (další dva byli usmrceni v koncentračních táborech),¹⁷⁸ v obci Prace zahynulo při osvobozování a na následky druhé světové války šest zdejších občanů,¹⁷⁹ v Sokolnicích bylo osvobození zapláceno devíti oběťmi z řad civilního obyvatelstva,¹⁸⁰

¹⁶⁶ SCHILDBERGER, V.: *Boj o „pevnost“ Brno. Historie a plastikové modelářství*, 1998, 8, č. 7, s. 29.

¹⁶⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I.*, C – 123, inv. č. 19, s. 237.

¹⁶⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 13.

¹⁶⁹ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 76.

¹⁷⁰ ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 304–307.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 343.

¹⁷² Tamtéž, s. 369. K počtu obětí z řad Rudé armády i civilního obyvatelstva v některých sledovaných obcích viz také USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 99.

¹⁷³ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 144.

¹⁷⁴ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno – venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 21. Na tomto místě byla pohřbena také mladá žena Věra Kuzminična Laptěvová, která padla v nedalekých Šlapanicích – srovnej ARNOŠTOVÁ, J.: *Cestou lásky. / Kobylnice – památník rudoarmějky V. Laptěvové*. Směr, 28. 4. 1974, s. 2; *Vzpomínání nad kronikami obce*. Kobylnické listy, 2012, č. 2, s. 13–14; USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 76–77, 105.

¹⁷⁵ Srovnej ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000; USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 117–119.

¹⁷⁶ HORÁK, K.: *Na věčnou paměť. Seznam vojnů, seržantů a důstojníků Rudé armády, kteří na jaře 1945 položili své životy při osvobozování jihovýchodní Moravy*. Břeclav 1975, s. 7–8. Chyba v citaci ponechána stejně jako v originále.

¹⁷⁷ Viz také USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 129–130.

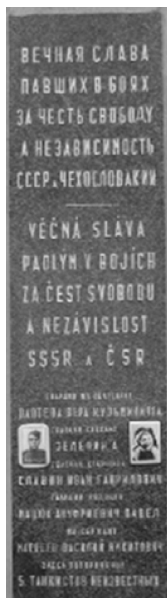
¹⁷⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno – venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 13.

¹⁷⁹ Viz webové stránky obce Prace, sekce Historie a současnost. Dostupné zde: <http://www.praceubrna.cz/historie-a-soucasnost-obce/d-1023/p1=1977>

¹⁸⁰ HRDLIČKA, R.: c. d., s. 93.

Pomník v parku „Na Budínku“ v Kobylnicích. Foto autor.

stejný počet civilních obětí připadl na obec Křenovice.¹⁸¹ Počet padlých německých vojáků není možné zjistit (byl však bezesporu také vysoký), protože ustupující Němci brali své padlé s sebou a většinou je pochovávali v zákopech.¹⁸² Výjimkou je obec Ponětovice, kde jsou zdejší kronikou připomínáni čtyři zabítí Němci,¹⁸³ v Kobylnicích mělo zahynout na třicet německých vojáků,¹⁸⁴ v Křenovicích pak šest německých vojáků.¹⁸⁵ Ne vždy ale stihli Němci své zabitě vojáky brát s sebou, např. dle vzpomínek pamětníka na to v Praci neměli čas a zde padlí němečtí vojáci poté byli pochováváni zdejšími občany.¹⁸⁶

Padlí příslušníci Rudé armády byli po válce exhumováni – přibližně z jižní poloviny někdejšího okresu Brno-venkov byli převezeni na společné pohřebiště v Ořechově u Brna, z druhé části bývalého okresu byli pochováváni na Ústředním hřbitově v Brně.¹⁸⁷ Další pohřebiště pro sovětské vojáky padlé na jižní Moravě byla zřízena v Hustopečích a Hodoníně. Centrální hřbitovy sovětské armády byly budovány na základě zvláštní směrnice z konce roku 1945.¹⁸⁸ Orga-

¹⁸¹ STAVINOHA, S.: *Kronika osvobození naší vlasti a obce Křenovic*. Křenovice v kultuře, práci a budování. Zpravodaj. Duben 1975, s. 3.

¹⁸² SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice*, Svazek I., C – 123, inv. č. 19, s. 237.

¹⁸³ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 76.

¹⁸⁴ USTOHAL, V.: *50. výročí osvobození Šlapanic a okolí. Část III. V rachtu tanků s trylky garmošek*. Šlapanický zpravodaj. List občanů města Šlapanic, 1995, číslo 3, s. 8.

¹⁸⁵ STAVINOHA, S.: *Kronika osvobození naší vlasti a obce Křenovic*. Křenovice v kultuře, práci a budování. Zpravodaj. Duben 1975, s. 2.

¹⁸⁶ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

¹⁸⁷ ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000, s. 12.

¹⁸⁸ HORÁK, K.: c. d., s. 8.

nizaci při exhumaci a pohřbívání na společných hřbitovech zabezpečovaly národní výbory v součinnosti s útvarem Rudé armády, označeným číslem polní pošty 03077.¹⁸⁹ Tak např. 2. ledna 1946 došlo k exhumaci 51 příslušníku Rudé armády pohřbených v Sokolnicích. „*Hroby ruských vojinů byly z části před zámek v parku, většina byla pochována hned za strážním domkem za tratí u cesty k Telnici a tři hroby byly roztroušeny... Mrtvoly byly ukládány do rakví a odvezeny do Brna k pohřbení ve společných hrobech.*“¹⁹⁰ Také ze Zbýšova byly ostatky třech zde padlých Rudoarmějců, pohřbených původně ve školní zahrádce pod „lípou svobody“, z rozkazu sovětského velitelství přeneseny 30. prosince 1945 k trvalému odpočinku do Brna.¹⁹¹ Obec poskytla k převozu rakve. V obci pak byl v následujícím roce vybudován pomník zde padlým osvoboditelům. Také ostatky vojáků padlých v Holubicích a okolí byly později přeneseny na brněnský hřbitov.¹⁹² Přeneseny byly také ostatky vojáka pohřbeného v areálu Památníku Mohyla míru,¹⁹³ i ostatky dvou letců pochovaných v Hostěrádkách-Rešově.¹⁹⁴ Exhumace byly provedeny i v okolních obcích. Ze sledovaného území byly pouze v Kobylnicích ponechány ostatky se souhlasem vojenské správy v pietně upraveném společném hrobě (výše zmíněný pomník v parku „Na Budínku“). Padlým německým vojákům nebyla, co se exhumací týče, věnována v této době pozornost. Té se dočkaly až po roce 1989 – v roce 1995 vzniklo na Ústředním hřbitově v Brně zvláštní oddělení, kam jsou přenášeny ostatky německých padlých (do roku 2005 tam bylo svezeno na 7 500 ostatků vojáků).¹⁹⁵

Bohužel mezi oběťmi války najdeme také jméno chlapce z obce Prace – na vině byl granát nalezený na tanku pod Mohylou míru.¹⁹⁶ K další obrovské tragédii spojenou s pozůstatky války pak došlo v obci Prace dne 30. ledna 1951, kdy hrající si chlapci našli ve křoví pod farskou zahradou dvě protipěchotní miny, přičemž jedna z nich explodovala. Událost si vyžádala sedm mladých životů.¹⁹⁷ Oběti bojů druhé světové války dnes na sledovaném území připomíná celá řada památníků a pamětních desek.¹⁹⁸

Po válce

Obyvatelé obcí (nejen) slavkovského bojiště se dočkali dlouho očekávané svobody a míru. Území však neslo výrazné stopy právě proběhnuvšího konfliktu. Kronika obce Ponětovice popisuje obraz krajiny takto: „*Pole jsou rozbrázděna od tanků, děl, auta jsou plna větších kráterů po bombách a granátech. V mnohých kráterech jsou nevybuchlé bomby. U potoka na lukách a po polích, všude parkují ruská vozidla a koně, krávy se popásávají po polích. Vesníci projíždějí stále vozy, tanky a motorizované dělostřelectvo. V okolí bylo zničeno 24 tanků. ... telefon a telegraf nefungují, elektr. proud je přerušen, není čím svítit a také není co jíst.*“¹⁹⁹ Podobně vypadaly také

¹⁸⁹ Blíže tamtéž, s. 9.

¹⁹⁰ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I., C – 123*, inv. č. 19, s. 299.

¹⁹¹ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 263.

¹⁹² SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 144.

¹⁹³ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016. Pan Boleslav se osobně účastnil této exhumace (k sovětskému vojákoví pohřbenému u Mohyly míru viz také výše).

¹⁹⁴ *Osvobození obce Hostěrádek-Rešova*. Slavkovské noviny, 24. 5. 1945, s. 4.

¹⁹⁵ BŘEČKA, J.: *Brněnské jaro 1945. Poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Brno 2005, s. 79.

¹⁹⁶ *Kronika obce Prace*. Uložena na obecním úřadu v Praci, s. 62.

¹⁹⁷ FERBYOVÁ, V. – DVOŘÁČEK, J.: c. d., s. 30–31.

¹⁹⁸ Viz ŽAMPACH, V.: *Památník...* Brno 2000. V této práci jsou uvedeny také počty obětí (někdy také jmenovitě) v jednotlivých obcích někdejšího okresu Brno-venkov včetně těch obcí „slavkovského bojiště“, spadajících dříve pod tento okres.

¹⁹⁹ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III., N – 17*, inv. č. 17a, s. 77.

další obce slavkovského bojiště, situaci přibližuje také tato citace: „*Pole jsou rozryta od tanků, děl, aut, jsou poďobaná většími či menšími děrami, které měly sloužit jako úkryt jednotlivých vojáků. Sem tam jsou vraky aut a selských povozů. Plechovek, beden, různých hadrů a střepů je všude nepočítaně.*“²⁰⁰ Ve Zbýšově zůstalo „jako zbytek války...německé dělo. Jinde zase trosky aut a vozy na odvoz střeliva.“²⁰¹ Škody způsobené na obytných a zemědělských budovách (vyjma cukrovaru) byly jenom v Sokolnicích, odhadnuty na 35 milionů Kčs.²⁰² Našli se také lidé, kteří se snažili na úkor válkou postižených obohatit. *Slavkovské noviny* proto vyzývaly, aby občané, kteří v posledních dnech před osvobozením vzali cukr z cukrovaru bez zaplacení, přihlásili jeho množství na radnici. Stejně tak měly být přihlášeny další věci odnesené z cukrovaru, obilí z vagonů na nádraží, a konzervy odnesené z družstva.²⁰³ *Noviny* konstatovaly: „*Není možno a také nebude připuštěno, aby jedni žili v nadbytku a jiní – jejich spoluobčané – trpěli nouzí.*“²⁰⁴ Docházelo také k brakování vraků automobilů apod.²⁰⁵

Obce slavkovského bojiště byly obsazeny vojáky Rudé armády. Sokolnická kronika k tomu vzpomíná: „*když přišlo ruské vojsko do naší vesnice, obsadilo hned všechny domy, aby si vojáci odpočinuli, obsadilo také všechny stáje a auta. Naše vesnice se vojskem jen hemžila, vojáci se rychle střídali, jedni odcházeli a noví nastupovali.*“²⁰⁶ Podobná byla také situace v Ponětovicích, kde bylo v době bojů o Brno usazeno asi tisíc vojáků Rudé armády, po jednotlivých domech byly umístěny polní kuchyně (ve školním dvoře byly hned tři).²⁰⁷ Sovětské armádě při různých pracích (kopání hrobů, pohřbívání koní, zasypávání jam a urovnávání rozoraných polí, odklizení střeliva, přepravě vojenských i jiných potřeb, úpravě komunikací, v polních pekárnách a kuchyních i při úpravě provizorních letišť) pomáhali také zdejší muži. Kratší dobu byla vyhlášena také pracovní povinnost pro svobodné dívky (praní prádla, práce ve skladu léčiv a obvazů).²⁰⁸ Tyto pracovní síly měly zajišťovat místní národní výbory.

Po osvobození bylo třeba vycházet s osvoboditelskou Rudou armádou. *Slavkovské noviny*, vydávané krátce po osvobození, proto radily: „*K sovětským vojákům chovejte se přátelsky a bratrsky. Můžete-li, ochotně jim poraďte a poskytněte, čeho požadují. Nenuťte je k ničemu, co se přičí jejich služební kázní a povinností. Je zakázáno pod trestem dávat vojákům alkohol. Nedorozumění odstraňujte smírně, vyžádejte si případně zakročení člena národ. výboru.*“²⁰⁹ Starostí byla také obživa vojáků Rudé armády. Kobylnická kronika vzpomíná: „*Hlad nebyl, přesto že Rusové si zabili sem tam nějaký kus brakového dobytka. Důležité bylo, že si svoje hlavní příděly potravin, vína aj. dováželi z Uher, Vidně a bůhví odkud. Pak také bylo velkým štěstím, že rok pětáctýřicátý byl velmi úrodný.*“²¹⁰ Kronika obce Zbýšova konstatuje, že Rudé armádě bylo dodáno několik kusů hovězího i vepřového dobytka, „*pro vojenskou nemocnici v Šaraticích*

²⁰⁰ USTOHAL, V.: 50. výročí osvobození Šlapanic a okolí. Část IV. Nebezpečí stále hrozí. List občanů města Šlapanic, 1995, číslo 4, s. 7.

²⁰¹ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 251–255.

²⁰² HRDLÍČKA, R.: c. d., s. 93.

²⁰³ *Velmi důležité!* Slavkovské noviny, 28. 4. 1945, číslo 2, s. 2.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 251–252.

²⁰⁶ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I., C – 123, inv. č. 19, s. 239.*

²⁰⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III., N – 17, inv. č. 17a, s. 76.*

²⁰⁸ Srovnej SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I., C – 123, inv. č. 19, s. 239, 260; SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II., N – 86, inv. č. 33, s. 23.**

²⁰⁹ Slavkovské noviny, číslo 1, 27. 4. 1945. Některé části citace uvedeny v originále tučně a velkým písmem.

²¹⁰ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II., N – 86, inv. č. 33, s. 24.*

sbírána vajíčka, mléko, sádlo, mouka i zavařeniny. Později dodávány brambory a sláma“.²¹¹ Kromě toho hnala Rudá armáda stáda dobytka také s sebou z již dříve osvobozených a dobytých území. Tato stáda se pak pásla na osení a pastvinách v okolí.²¹²

Již před osvobozením se objevovaly obavy z chování sovětských vojáků – jeden z ruských velitelů internovaných v Praci těsně před příchodem fronty se tak měl obávat, „*jak to dopadne při přechodu fronty. Že nikdo z běžných vojáků neví, že již jsou v ČSR. Že se asi budou chovat jako v Maďarsku, nebo Rakousku.*“²¹³ Skutečně se (i přes hrozbu trestů smrti) některé excesy ze strany Rudé armády vůči civilnímu obyvatelstvu objevovaly. A to přesto, že sovětsí vojáci byli politruky jednotek školeni, že „*vstupují na území spojeneckého a slovanského státu, aby se chovali slušně k místnímu obyvatelstvu.*“²¹⁴ Tuto situaci trefně shrnuje Břečka: „*Na přelomu let 1944–45 musela i Rudá armáda sáhnout hluboko do svých lidských rezerv a většina nových branců nebo rekonvalescentů byla odesílána do Polska na berlínský směr. Pro ostatní, ne tak prestižní úseky fronty, nechal Stalin hledat zdroje ve věznicích, gulazích a pracovních táborech. Tak se i 2. ukrajinskému frontu maršála Malinovského dostalo počátkem posledního roku války posíl, které částečně tvořily trestní prapory. Termín „Malinovského armáda“ proto dodnes vzbuzuje u části starší generace, pamatující duben 1945, dosti nepříjemné vzpomínky.*“²¹⁵ Objevovaly se tak případy násilí, loupeží, znásilňování žen i vražd civilního obyvatelstva.²¹⁶ Kvůli strachu ze znásilnění se místní dívky oblékaly tak, aby vypadaly staře (na hlavu si dávaly např. šátky).²¹⁷ Tyto excesy měly podle Břečky na svědomí zejména týlové jednotky, kde se ukrývala řada dezertérů a kriminálních živlů.²¹⁸ Pamětník osvobození naopak vzpomíná, že problémy byly zejména s vojáky z první fronty, „*ti druzí ti už byli jakž takž dobrý*“.²¹⁹ Veliteli jednotek a příslušníky NKVD byly prohřešky postihovány velmi přísně, zpravidla vykonaným trestem smrti.²²⁰ Tak např. byl velitelem na místě zastřelen voják, který prateckým obyvatelům ukradl postroj na koně.²²¹ Objevovaly se však také řízené nepravosti. „*Bohužel se také stávalo, že když vojska nemohla dobýt nějakou obec, velitelé slibovali vojákům, že když obec dobudou, dostanou ji v plen. To znamenalo, že vojáci si mohli dělat v dobyté obci určitou dobu, co chtěli, jako za středověku.*“²²² Sledované kroniky obcí slavkovského bojiště ovšem žádnou takto vyhrcozenou situaci nepřipomínají. Zbytečné krutosti byly páchany také na poražených Němcích – např. v Praci tak byl hozen německý voják pod jedoucí tank.²²³

Vztahy se sovětskými vojáky diplomaticky komentovala ponětovická kronika: „*Jak to bývá vždy a všude za války v územích kde se bojuje, tak se to projevilo i u nás. Každý voják potřebuje něco a každý voják se chce po únavných bojích a pochodech nasytit. Tu a tam se vyskytly větší přehmaty, ale to bylo dílem jednotlivců, kteří se vyskytnou v každé době a v každé*

²¹¹ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 251.

²¹² Viz např. tamtéž, s. 252.

²¹³ Ze sepsaných vzpomínek MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka, s. 4.

²¹⁴ SCHILDBERGER, V.: *Boj o „pevnost“ Brno. Historie a plastikové modelářství*, 1998, 8, č. 7, s. 28.

²¹⁵ BŘEČKA, J.: *Před sedmdesáti lety skončila válka... Průběh osvobozovacích bojů na brněnském směru v dubnu–květnu 1945/Vor siebzig Jahren ging der Krieg zu Ende... Verlauf der Befreiungskämpfe in Richtung Brünn im April–Mai 1945*. Brno 2015, s. 67.

²¹⁶ SCHILDBERGER, V.: (1998). *Boj o „pevnost“ Brno. Historie a plastikové modelářství*, 1998, 8, č. 7, s. 28.

²¹⁷ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

²¹⁸ BŘEČKA, J.: *Před sedmdesáti lety skončila válka... Brno 2015*, s. 68.

²¹⁹ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

²²⁰ SCHILDBERGER, V.: *Boj o „pevnost“ Brno. Historie a plastikové modelářství*, 1998, 8, č. 7, s. 28.

²²¹ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

²²² SCHILDBERGER, V.: *Boj o „pevnost“ Brno. Historie a plastikové modelářství*, 1998, 8, č. 7, s. 28–29.

²²³ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

společnosti.²²⁴ Ve stejném duchu vypovídá také kronika obce Holubice, podle které „nutno podotknouti, že chování ruského vojska vzdor tomu, že šlo o vojsko frontové, bylo celkem dosti dobré až na ojedinělé případy, jenž však nutno omluviti.“²²⁵ Na jiném místě však ponětovická kronika vzpomíná, že „v zásobování nastala zatím citelná mezera, neboť ruské jednotky, které zůstaly v místě, mnoho potřebovaly k svému zásobování vajec, drůbeže a vepřů. Rumunské jednotky byly zásobovány dostatečně z vlastního přísunu potravin, ale scházela jim píce pro koně. Vojáci si opatřovali píci proti zákazu svých důstojníků svévolným způsobem hlavně v noci. V osadě bylo asi 400 koní a 500 vojáků.“²²⁶ Můžeme však také znovu o odvoláním na Břečku říci, že „tam kde toho byla schopna, poskytovala Rudá armáda, obyvatelstvu pomoc – ať už potravinovou nebo materiální, sovětští ženisté bezprostředně po skončení bojů rekonstruovali desítky kilometrů zničených komunikací, železnic a mostů apod. I tyto skutečnosti bychom měli mít na zřeteli, když hodnotíme osvoboditelskou misi sovětských vojsk.“²²⁷ Např. ve Zbýšově začali zdejší muži pod řízením sovětských vojáků budovat na místě zničeného mostu přes řeku Litavu nový dřevěný most hned 24. dubna.²²⁸ Zároveň je třeba také konstatovat, že zmiňované excesy sovětských vojáků nelze srovnávat se zvěrstvy, kterých se na okupovaném území během celé války i v posledních dnech konfliktu dopouštělo německé vojsko.²²⁹ Nejednalo se pouze o nepravosti na domácím obyvatelstvu, přísný režim panoval také v německé armádě. J. Valehrach tak vzpomíná, jak byl před jejich domem v Praci před očima jeho rodiny zastřelen mladý německý voják, který neuposlechl rozkaz.²³⁰

Po osvobození se život ve sledovaných obcích pozvolna vracel k normálu. Bylo třeba překonat řadu následků právě skončeného válečného konfliktu. Velkým problémem byly nevybuchlé bomby, které bylo třeba zneškodnit, ve válce bylo využito také nášlapných min, které musely být nyní zlikvidovány.²³¹ Kronika obce Ponětovice k tomu uvádí: „Lidé při obdělávání pozemků musí být velmi opatrní, neboť všude po polích jsou nevybuchlé granáty a miny.... Po okolí často vybuchují granáty a pumy – mnoho lidí přišlo již o život, zvláště děti si počinají z nevědomosti velmi neopatrně při nálezu nábojů....“²³² Skutečně si toto dědictví válečného konfliktu vyžádalo také dětské oběti (viz výše). Nalezené a zapomenuté zbraně, střelivo, vojenská výzbroj a výstroj a další válečné nálezy měly být odevzdávány.²³³ Přesto byly zákopy a zde zanechaná munice využívány k hrám zdejší mládeže.²³⁴ Objevovaly se také „sběratelé“ těchto zbraní, přičemž jeden z těch prateckých se při čištění jedné ze zbraní střelil do nohy.²³⁵

Naturalisticky popisují situaci po skončení bojů kroniky sledovaných obcí. Pamětní kniha obce Újezdu informuje o odstraňování válečných škod: „Je teplé májové počasí. Lidé pracují

²²⁴ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III*, N – 17, inv. č. 17a, s. 75.

²²⁵ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 144.

²²⁶ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III*, N – 17, inv. č. 17a, s. 78.

²²⁷ BŘEČKA, J.: *Před sedmdesáti lety skončila válka...* Brno 2015, s. 68.

²²⁸ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 251.

²²⁹ Viz např. KOCMAN, A.: *Zvěrstva nacistické armády na jižní Moravě v posledních dnech války*. In: Brněnský archivní věstník 2, 1960, s. 1–18.

²³⁰ Ze sepsaných vzpomínek MUDr. Jaromíra Valehracha, prateckého rodáka, s. 7.

²³¹ Viz např. SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 437–438; SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 252.

²³² SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III*, N – 17, inv. č. 17a, s. 82.

²³³ Viz např. SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 255.

²³⁴ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

²³⁵ Tamtéž.

v polích, zahrnují jámy, odstraňují munici a vraky tanků a roztráštěných sloupů elektrického vedení; zaorávají zadupaná a uježděná místa v polích.“²³⁶ Podobně referuje také kronika obce Kobylnice: „Ráno 25. dubna vítalo nás již jako plně svobodné občany. Všichni se ihned dávali do práce s obnovou svých domů a chystali se znovu k pracím polním, které nadcházející boje přerušily. Vždyť již několik dní před osvobozením ustaly všechny polní práce. Letecké boje činily pobyt na polích nebezpečným. A trvalo pak ještě asi 3 neděle než se zase v polích objevily potahy a skupiny lidí, aby pokračovaly tam, kde se přestalo.“²³⁷ Druhá kobylnická kronika pak vzpomíná: „Den 25. dubna 1945, byl již zase dnem činné práce. Lidé odstraňovali na silnicích uvolněné již zábrany a zasypávali protitankové zákopy, do nichž házeli zabitě koně, a také i německé vojáky, jichž padlo u nás v obci kol třiceti. Dne 25. dubna, tedy druhý den po osvobození, pochovávali jsme také Sovětské vojáky, kteří padli na území naší obce.“²³⁸ Obnovována byla také vlaková doprava na železniční trati vedoucí někdejšími slavkovským bojištěm.²³⁹

Zameškamou prací bylo třeba dohnat zejména na polích, kde během bojů nebylo možné pracovat. Problémem byl nedostatek koňských potahů, např. ve Zbýšově zůstalo ze zdejších 44 koní po válce pouze šest kusů.²⁴⁰ V obci Ponětovice se podařilo domluvit se zdejším velitelem rumunského vojska zapůjčení koní pro polní práce (zdejší koně odvedli Němci nebo Rusové jako příprěž) s jedinou podmínkou, a to sice že koně jakožto živý inventář „Královské gardy“ nebudou na pole vyvážet hnůj.²⁴¹ Nakonec rumunský velitel povolil po přemlouvání a vystvětlování i vyvážení zmíněné komodity pod podmínkou, že tyto práce budou vykonávány před rozedněním. Využíváno bylo také práce německých občanů.²⁴² Na sledovaném území se ale zřejmě nejednalo o příliš častý jev.

Obnovování válkou poškozených obcí přálo počasí. Holubická kronika tak konstatuje, že „počasí v tomto roce bylo dosti příznivé, takže příroda rychle zotavovala se z hrůz války a slibovala dosti dobrou úrodu.“²⁴³ Žně v kraji tak byly zahájeny asi koncem července a rychle pokračovaly, takže „úroda vzhledem ke škodám válkou vzniklým, byla dosti dobrá.“²⁴⁴ Kronikář kvitoval také podzimní počasí, které přineslo dobrou úrodu brambor a řepy. Na druhou stranu konstatoval, že „úroda, následkem suchého počasí a zejména následkem škod vzniklých frontou, a později rušným pohybem vojska, byla slabší. Úroda na ovoci byla pak v tomto roce velmi špatná a to zejména následkem sucha a jarních mrazíků.“²⁴⁵ Jelikož zatím nebyl uveden do provozu válkou poškozený cukrovar v Sokonicích,²⁴⁶ byla cukrovka dopravována do cukrovaru ve Slavkově.²⁴⁷ Výrazné škody zanechaly boje také ve zdejších zahradách a alejích. Němci využívali právě kvetoucí třešně k ukrytí stanovišť děl a vojenských zařízení. Na území obce Sokolnice tak bylo zničeno několik set stromů třešní.²⁴⁸ Jelikož němečtí okupanti těžili ve zdejších lesích

²³⁶ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 441.

²³⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Pamětní kniha obce Kobylnice*, C – 48, inv. č. 22, s. 293–294.

²³⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obce Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 20.

²³⁹ STAVINOHA, S.: *Kronika osvobození naší vlasti a obce Křenovic*. Křenovice v kultuře, práci a budování. Zpravodaj. Květen 1975, s. 1–2.

²⁴⁰ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 252.

²⁴¹ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 78–79.

²⁴² Viz SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 260.

²⁴³ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 148.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 148–149.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 149.

²⁴⁶ Viz JIREČEK, M.: c. d., s. 83–84.

²⁴⁷ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 260.

²⁴⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice*, Svazek I., C – 123, inv. č. 19, s. 245.

nadměrné množství dřeva, objevovala se po válce také nouze o palivové dřevo.²⁴⁹ Chyběl také stavební materiál, stavební ruch byl proto omezen zejména na opravy škod způsobených válkou.²⁵⁰

Obce slavkovského bojiště byly osvobozeny, válka však stále neskončila. Obyvatelé dotčených obcí proto byli vysíláni pro střelivo a pro trámy na stavbu mostů, a to s koňskými i kravskými povozy.²⁵¹ O kapitulaci nepřítel se vojáci Rudé armády pobývající na sledovaném území dozvěděli již v časných ranních hodinách 9. května. Tato zpráva byla patřičně oslavena. Vojáci „po třetí hodině noční všude střeleli, vystřelovali k obloze ohromnou spoustu světelných raket různých barev a v dálce hřměla děla. Mnozí jsme si kladli otázku, zda se snad podařilo Němcům, že někde prorazili, či vyrazili ještě k nenadálému útoku – a že Rusové přivolávají střelbou rychlou pomoc. Lidé se rychle schovávali do sklepů a krytů.“²⁵² Oddíly Rudé armády se ve Zbýšově dokonce začaly řadit na návsi ve zbrani, lidé proto měli strach, že se německé armádě podaří průlom a že postupuje směrem k obci.²⁵³ V podobném duchu vzpomínala na střelbu v okolí Brna také ponětovická kronika, kde zdejší plukovník v reakci na střelbu vyhlásil pohotovost.²⁵⁴ Tyto obavy však již našťestí byly liché, jednalo se o oslavnou střelbu. Největší válečný konflikt v dějinách lidstva skončil. Lidé se to dozvídali doslechem hudby, zvoněním a prostřednictvím vojáků Rudé armády.²⁵⁵ Domy byly zdobeny prapory, nařizen byl všeobecný svátek.²⁵⁶

V měšťanské škole v Újezdu byl pro německé vojáky zřízen sběrný tábor. Obyvatelé tak mohli sledovat velké množství německých vojáků, kteří zde byli internováni. „Rozedraní, sotva se vlekli, někteří kulhali schválně, všichni prosí vojáci, nikdo neměl distinkci. Kdo je viděl, neřekl by, že mnohý z nich snad ještě před krátkou dobou hrál úlohu všemocného nacisty.“²⁵⁷ Kroniky okolních obcí přinášejí také další zajímavé úryvky, zachycující stav kdysi pyšné německé armády. „Zvláště utkvěl v paměti průvod asi 5 tisíc Němců, který se vlekl Újezdem v sobotu 19. června. Zajatci – mnozí o holích – ve zbědovaném stavu. Prosí lidi o vodu, brambory, připravené pro dobytek, o špenát v zahrádce. Za chleba nabízejí hodinky, plnicí pera aj. Lidé jich nelitují, neboť čtou v novinách o hrůzách koncentračních nacistických táborů, ale přece jen leccos podstrčí.“²⁵⁸ Lidové soudy účtovaly s kolaboranty s Němci a se zrádci – např. ve Zbýšově a Holubicích žádný takový případ nebyl, na což byli zdejší kronikáři patřičně hrdí.²⁵⁹

Dne 12. května byl z újezdských škol odstěhován zde umístěný zajatecký tábor, ještě téhož dne večer ale do obce dorazilo rumunské vojsko o síle 1050 mužů s 80 koňmi.²⁶⁰ V květnu bylo podle újezdské kroniky v Újezdu, Šternově a Rychmanově (dnes tvoří město Újezd u Brna) na 4000 vojáků.²⁶¹ Do sousedních Sokolnic přišlo asi 500 rumunských vojáků již 7. května.²⁶² Jelikož bylo

²⁴⁹ Viz např. SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 258.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 262.

²⁵¹ Viz např. tamtéž, s. 251.

²⁵² SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 266.

²⁵³ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 254.

²⁵⁴ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 78.

²⁵⁵ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 254.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 268.

²⁵⁸ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 445.

²⁵⁹ Viz SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 262;

SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 148.

²⁶⁰ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 442.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 262.

v obci stále mnoho příslušníků Rudé armády, objevovaly se potíže s jejich ubytováním. Rumunské vojsko se soudě dle kronikářských záznamů těšilo úctě zdejších obyvatel.²⁶³ Do obce Kobylnice přišlo rumunské vojsko (jednalo se o dělostřelecký oddíl) dne 10. května, rumunští vojáci pak obec opustili 18. června.²⁶⁴ Kronika připomíná, že rumunští důstojníci udržovali v mužstvu tuhou kázeň, k vidění byly také případy tělesných trestů.²⁶⁵ Kromě toho byl v Kobylnicích od 5. května do 20. června ubytován letecký oddíl.²⁶⁶ Také do Ponětovic dorazilo rumunské vojsko – stalo se tak 8. května po odchodu posledního ruského transportu.²⁶⁷ Také ponětovická kronika hovoří o rumunské „královské“ armádě s respektem. „*Chování jejich vojáků bylo velmi slušné, byli ukáznění a dovedli udržovat čistotu a pořádek.*“²⁶⁸ Na jiném místě pak ponětovická kronika uvádí: „*Celkem jsme měli Rumuny rádi, oni vycházeli obyvatelstvu ve všem vstřícně a občané jim též přáli.*“²⁶⁹ Také pamětníci vzpomínají na rumunské vojáky v dobrém – měli např. výměnou za jídlo vozit seno, místní měli dokonce vozit na fotbal.²⁷⁰ Na druhou stranu je třeba říci, že také soužití s Rumuny přinášelo i problémy: „*Pohromou pro místní rolníky byla skutečnost, že rumunská vojska si opatrovala na vlastní pěst krmivo nejen pro koně, ale také pro stáda krav a ovcí, armádní zásobu živého masa. Rumunské velení sice vydalo přísný zákaz svévolného počínání, jenže vojákům jiné řešení nikdo nenabídl. A tak v polích vyhrabávali zasazené brambory, ze stodol, stohů a seníků odnášeli slámu a seno, kosili louky a kdejakou mez, ale co bylo mnohem horší, ve velkém sekali ještě zelené obilí pro krmení koní a dobytka nebo je vyváděli na pastvu přímo do polí.*“²⁷¹ V Ponětovicích byli rumunští vojáci ubytováni ve všech domech, nejvíce jich bylo ve škole (150 vojáků).²⁷² Rumuni měli po odpočinku zasáhnout po boku Rudé armády do bojů – k tomu však díky ukončení války již nedošlo. Kronika obce Ponětovice k tomu v souvislosti s informací o skončení války konstatuje, že: „*Všichni si oddychli, zvláště Rumuni se radostně objímali, že přišli již s křížkem po funuse, že nemusí již bojovat. Rumunští důstojníci, kteří většinou dříve bojovali po boku Němců proti Rusům vyjadřovali dosti nezasřtěně své germanofilské sympatie.*“²⁷³ Z Ponětovic odešli rumunští vojáci 20. června.²⁷⁴

Osvobození bylo přivítáno řadou slavností. Ačkoli válka ještě neskončila, konala se slavnost osvobození v Křenovicích u zdejší „lípy svobody“ již 1. května. Součástí byl proslov starosty či provolávání díky Stalinovi a Rudé armádě.²⁷⁵ V tentýž den se konala vojenská přehlídka sovětského vojska doplněná projevy na návsi v Holubicích.²⁷⁶ Další oslava osvobození následovala v Křenovicích na zdejším sokolském stadionu za velké účasti občanů na konci května.²⁷⁷ Ve škole byla uspořádána výstava upomínek na Rudou armádu a na zahraniční odboj.²⁷⁸ Ve Zbýšově proběhla slavnost 9. května odpoledne (v den, kdy se obyvatelstvo dozvědělo o skončení války) –

²⁶³ Srovnej tamtéž, s. 262–263.

²⁶⁴ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obce Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 23–24.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 23.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 77.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 79.

²⁷⁰ Josef Boleslav (narozen 15. 8. 1930 v Praci) – rozhovor proveden dne 18. 3. 2016.

²⁷¹ USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 87–88.

²⁷² SOKA Brno-venkov, Archiv obce Ponětovice, *Kronika obce Ponětovice. Díl III.*, N – 17, inv. č. 17a, s. 77.

²⁷³ Tamtéž, s. 78.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 79.

²⁷⁵ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 143–144, 209.

²⁷⁶ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 144.

²⁷⁷ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 209–210.

²⁷⁸ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 210.

konal se zde průvod za doprovodu hudby ke hrobu padlých vojáků Rudé armády, kde byly položeny kytice a poděkováno osvoboditelům, další řeči byly poté proneseny na zdejším sokolském cvičišti, kde byla také provolávána sláva Stalinovi a prezidentu Benešovi.²⁷⁹ Major Rudé armády R. A. Saborov zde promluvil o osvobození a ubezpečil, že „*R. A. nemíní se vměšovat do našich poměrů a že budeme dále volně hospodařit po svém a politicky se svobodně vyvíjet*“.²⁸⁰ Tato slova zní v konfrontaci s dalším vývojem poněkud úsměvně. Zahrány byly sovětská i československá hymna, po oslavě následovala ve zdejším hostinci taneční zábava. Také v Holubicích byl 9. května oslavován konec války. „*Vojsko střílelo salvy do vzduchu a obyvatelstvo radostně jásal nad ukončenou válkou.*“²⁸¹ Ještě téhož dne dopoledne pak byl konán průvod vojska i občanů, zástupci obce i osvoboditelů pronesly projevy.²⁸² Významné události se obyvatelé Holubic dočkali 12. května, kdy „*přivítalo obyvatelstvo, shromážděné u nádraží, na státní silnici našeho milovaného prezidenta Dr. Edvarda Beneše a jeho vzácnou choť na jeho triumfální cestě do vlasti, z Košic do Prahy.*“²⁸³ Dne 3. června pak byla jako ukončení všech slavností osvobození v obci uspořádána vzpomínka na padlé a umučené (nechyběl průvod od nádraží k pomníku padlých a na hřbitov, projevy, hymny, položení květin na hroby padlých nebo poděkování Bohu ve zdejším kostele).²⁸⁴ V Újezdu byla konána slavnost v pátek 22. června na paměť čtvrtého výročí napadení Sovětského svazu Německem. Kapitánovi Rudé armády byl předán obraz „*Rudoarmějec zabíjí saň, v pozadí Mohyla míru*“.²⁸⁵ Přislíbeno bylo donesení obrazu do Moskvy. Dne 28. dubna 1946 byla u památníku Mohyla míru pořádána společná oslava osvobození za účasti okolních obcí.²⁸⁶ Účastnilo se jí údajně na šest tisíc lidí ze širokého okolí.²⁸⁷ V neděli 29. září 1946 pak byla u Mohyly míru konána první národní panychida za ruské vojáky padlé v bitvě tří císařů v roce 1805 a za příslušníky Rudé armády padlé ve druhé světové válce. Po panychidě celebuloval smuteční obřady pravoslavný arcibiskup Jelevferij.²⁸⁸ Akce byla pořádána svazem československo-sovětského přátelství.²⁸⁹ Pomalu byl obnovován také spolkový a politický život. Ustanovovány byly místní národní výbory.²⁹⁰ V Holubicích byla výboru „*k ruce... v prvních dnech přidělena ‚Stráž bezpečnosti‘ zvaná Národní milice, jež složena byla z mladých občanů, kteří byli opatřeni střelnou zbraní a jež měli za povinnost dbáti o bezpečnost a pořádek v obci.*“²⁹¹

Sovětští a rumunští vojáci postupně opouštěli území osvobozených obcí. Ze Zbýšova odešel poslední oddíl již 11. května (ubytován byl ve zdejší školní budově, následně tedy mohlo být zahájeno vyučování),²⁹² dne 20. června byla ale v obci opět ubytována část rumunského voj-

²⁷⁹ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 254.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 255.

²⁸¹ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 144.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž, s. 147.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 442–443.

²⁸⁶ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 35.

²⁸⁷ USTOHAL, V. – KOPECKÝ, J.: c. d., s. 100.

²⁸⁸ Viz SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I.*, C – 123, inv. č. 19, s. 318.

²⁸⁹ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Kobylnice, *Kronika obec Kobylnice. Okres Brno-venkov. Díl II.*, N – 86, inv. č. 33, s. 36.

²⁹⁰ Viz např. SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 252; SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 209; SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 145–146.

²⁹¹ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 146–147.

²⁹² Srovnej např. SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 255.

ska.²⁹³ Holubice opustili vojáci Rudé armády 13. května.²⁹⁴ Z Újezdu odešli rumunští vojáci 18. června, poslední ruští vojáci pak odešli z městečka 9. července.²⁹⁵ Sousední Sokolnice opustili rumunští vojáci v polovině června,²⁹⁶ Křenovice opustili poslední rudoarmějci již na konci května 1945.²⁹⁷ Do zdejších obcí se naopak vraceli lidé, které válečná martyria zavála po různých koutech světa i další navrátilci. Vraceli se tak lidé nuceně nasazení na práci v Říši, političtí vězni zatčení gestapem,²⁹⁸ do Zbýšova pak zavítal i zdejší rodák František Bedřech, kapitán československého oddílu, který bojoval v Rudé armádě (jeho rodina se vystěhovala do Frunze v SSSR²⁹⁹ dlouho před válkou).³⁰⁰ Křenovická kronika konstatuje, že navrátilci na veřejných schůzích „*ač mnohdy neradi – vyprávěli své smutné vzpomínky*“.³⁰¹ Do sledovaných obcí se nevraceli pouze lidé – do Šaratic se podařilo získat jeden z pěti zvonů, zabavených v roce 1942 (nalezen byl v Praze).³⁰² Naopak mnoha lidem ze sledovaných obcí již nebylo dáno, vrátit se do svých rodišť – někteří ztratili život v koncentračních táborech či obětovali svoji existenci při pomoci odboji, mnoho lidí bylo zabito při náletech na Brno.³⁰³ Někteří lidé také sledované území opouštěli, když odcházeli osidlovat vylidněné pohraničí.³⁰⁴

Závěr

Cílem tohoto textu bylo přiblížení osvobození obcí někdejšího bojiště bitvy u Slavkova na konci druhé světové války. Toto střetnutí zde s trochou nadsázky označujeme „druhou“ bitvou u Slavkova. Slavkovské bojiště bylo po 140 letech znovu svědkem válečného běsnění. Značné byly nejen škody hospodářské, ale také kulturní (např. zcizení a zničení části sbírek v muzeu v areálu památníku Mohyla míru). Zatímco v roce 1805 zde byla ruská vojska pod vedením cara Alexandra poražena, o 140 let později slavili jejich následovníci (a s nimi osvobozená Evropa) vítězství. Toto vítězství je přes následující vývoj dějin, který nás včlenil pod mocenská křídla osvoboditele, třeba s vděčností připomínat.

Památník Mohyla míru, který byl postaven jako memento válek, vyšel z válečného dění značně poškozen. Hrůzy právě skončeného válečného konfliktu tak znovu potvrdily aktuálnost jeho myšlenky – nedopustit aby se podobné válečné události znovu opakovaly. Nezbyvá tak než doufat, že se lidstvo po těchto válečných konfliktech poučí a (nejen) půda někdejšího slavkovského bojiště, bude podobných hrůz již provždy ušetřena.

²⁹³ Tamtéž, s. 256.

²⁹⁴ SOKA Vyškov, Archiv obce Holubice, *Pamětní kniha obce Holubice (1924–1963)*, inv. č. 1, s. 144.

²⁹⁵ SOKA Brno-venkov, Archiv městečka Újezd u Brna, *Pamětní kniha obce Újezda (1923–1945/1947)*, C – 138, inv. č. 16b, s. 445.

²⁹⁶ SOKA Brno-venkov, Archiv obce Sokolnice, *Pamětní kniha obce Sokolnice, Svazek I*, C – 123, inv. č. 19, s. 263.

²⁹⁷ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 208.

²⁹⁸ Viz SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 256; SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 210.

²⁹⁹ Dnes Biškeek v Kyrgyzstánu.

³⁰⁰ SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 252–253.

³⁰¹ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 210.

³⁰² SOKA Vyškov, Archiv obce Zbýšov, nezpracováno, *Paměti obce Zbejšova od roku 1923 (1923–1959)*, s. 260.

³⁰³ SOKA Vyškov, Archiv obce Křenovice, nezpracováno, *Pamětní kniha obce Křenovice (1923–1962)*, s. 145.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 211.

Mgr. Miroslav Jireček, Ph.D.
katedra historie
Pedagogická fakulta MU
Poříčí 9
603 00 Brno
Česká republika
e-mail: jirecek@ped.muni.cz